

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Н. І. МЕЗЕНЦЕВА
О. М. ТРУСІЙ

ГЕОГРАФІЯ **АГРАРНО-ПРОМИСЛОВОГО** **КОМПЛЕКСУ**

Навчально-методичний посібник

УДК 911.3:338.436
ББК 65.04(4Укр)я73
М44

Рецензенти:

д-р екон. наук, проф., чл.-кор. НАПН України Я. Б. Олійник,
д-р геогр. наук, доц. С. П. Запотоцький

Рекомендовано до друку
вченою радою географічного факультету
(протокол № 8 від 13 жовтня 2014 року)

Ухвалено науково-методичною радою
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
23 грудня 2014 року

Мезенцева Н. І.

М44 Географія аграрно-промислового комплексу / Н. І. Мезенцева,
О. М. Трусій : навч.-метод. посіб. – К. : Видавничо-поліграфічний центр
"Київський університет", 2016. – 92 с.

Подано програму нормативної дисципліни "Географія аграрно-промислового комплексу", методичні рекомендації щодо її вивчення, виконання практичних і проведення семінарських занять. Представлено робочу навчальну програму курсу. Розкрито зміст лекцій, тематику й завдання практичних робіт, наведено питання, що розглядаються на семінарських заняттях, інформаційні матеріали та список рекомендованої літератури до кожної теми. Запропоновано опорні конспекти окремих лекцій. Кількість і тематика практичних і семінарських занять дозволяють обирати й комбінувати їх залежно від спеціалізації студентів.

Для студентів і викладачів географічного факультету.

**УДК 911.3:338.436
ББК 65.04(4Укр)я73**

© Мезенцева Н. І., Трусій О. М., 2016
© Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
ВПЦ "Київський університет", 2016

ВСТУП

Навчальна дисципліна "Географія аграрно-промислового комплексу" є складовою освітньо-професійної програми підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем "бакалавр" із галузі знань – 0401 природничі науки, спеціальності – 6.04010402 економічна та соціальна географія. Вона входить до циклу варіативних дисциплін вибору навчального закладу за спеціальністю "Економічна та соціальна географія".

Мета дисципліни – вивчення теоретико-методологічних основ і набуття практичних навичок дослідження територіальної організації аграрно-промислового комплексу (АПК).

Завдання – розкрити теоретико-методологічні основи функціонування АПК; охарактеризувати основні чинники територіальної організації АПК; визначити особливості територіальної організації основних сфер АПК; розкрити сутність продовольчої безпеки та сутність і механізм функціонування агропродовольчого ринку; охарактеризувати розміщення сільського господарства та харчової промисловості України; дати оцінку товарних ринків основних видів продовольчої продукції у світі та Україні; проаналізувати особливості ринкової інфраструктури агропродовольчого ринку України; визначити особливості розвитку малого підприємництва в агробізнесі України; охарактеризувати агропромислові зони та райони України; розкрити географію основних видів зовнішньоекономічних зв'язків АПК України.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент має

знати:

- ♦ зміст, види, форми агропромислової інтеграції;
- ♦ сутність АПК, їхню типізацію за різними ознаками;
- ♦ елементи функціонально-компонентної, функціонально-територіальної та організаційно-управлінської структури АПК;
- ♦ види функціональних зв'язків АПК;
- ♦ зміст основних методів агропромислових досліджень;

- ♦ сутність передумов і факторів територіальної організації АПК;
- ♦ особливості територіальної організації сільського господарства й харчової промисловості;
- ♦ зміст продовольчої безпеки та основні загрози;
- ♦ механізм функціонування і структуру агропродовольчого ринку;
- ♦ елементи ринкової інфраструктури агропродовольчого ринку;
- ♦ сучасні риси світового ринку сільськогосподарської сировини та продовольства, географію основних продовольчих товарних ринків світу;
- ♦ особливості територіальної організації продовольчих товарних ринків України;
- ♦ географію малого підприємництва в агробізнесовій діяльності України;
- ♦ зональні, локальні та азональні елементи територіальної структури АПК України;
- ♦ основні види зовнішньоекономічної діяльності в АПК України;

уміти:

- ♦ використовувати методикау й різноманітні методи вивчення АПК різних ієрархічних рівнів;
- ♦ виділяти та аналізувати різноманітні групи чинників формування і розвитку АПК;
- ♦ проводити економіко-географічні дослідження продовольчих товарних ринків;
- ♦ визначати елементи територіальної структури АПК;
- ♦ оцінювати рівень продовольчої безпеки регіону.

Навчально-методичний посібник підготовлено на кафедрі економічної та соціальної географії географічного факультету Київського національного університету канд. геогр. наук, доц. Мезенцевою Наталією Іванівною та канд. геогр. наук Трусій Оксаною Миколаївною.

Автори сподіваються, що пропоноване навчально-методичне видання буде корисним для студентів та викладачів географічних і природничо-географічних факультетів вищих навчальних закладів.

1. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Назва теми	Розрахунок часу, год		
	Лекції	Практичні заняття	Семінарські заняття
Тема 1. Географія АПК як наука	2	2	
Тема 2. Агропромислова інтеграція. Типізація АПК	2		
Тема 3. Функціональна структура АПК. Зв'язки АПК	2	2	
Тема 4. Умови й фактори територіальної організації агропромислового виробництва	2	2	
Тема 5. Особливості територіальної організації основних сфер АПК	2		2
Тема 6. Продовольча безпека. Продовольча безпека в регіонах України	2	4	
Тема 7. Агропродовольчий ринок	2		
Тема 8. Світовий ринок сільськогосподарської сировини і продовольства	2		
Тема 9. Загальна характеристика сільськогосподарського виробництва в Україні. Географія сільського господарства в Україні	4		2
Тема 10. Географія харчової промисловості України	4		4
Тема 11. Географія агропродовольчого ринку України	2		2
Тема 12. Особисті селянські господарства в Україні. Географія фермерських господарств в Україні	2	2	
Тема 13. Агропромислове районування України		3	
Тема 14. Зовнішньоекономічні зв'язки АПК України. Географія інвестиційної діяльності в АПК України	2	2	4
Разом	34	17	14

2. ПРОГРАМА КУРСУ

ТЕМА 1

ГЕОГРАФІЯ АПК ЯК НАУКА

Географія АПК як суспільно-географічна наука. Об'єкт вивчення географії АПК. Предмет вивчення географії АПК. Історія становлення та розвитку географії АПК. Значення географії АПК. Основні завдання географії АПК. Зв'язок географії АПК з іншими науками. Методи дослідження географії АПК. Структура курсу. Оцінка навчально-методичної літератури, статистичної та картографічної інформації.

ТЕМА 2

АГРОПРОМИСЛОВА ІНТЕГРАЦІЯ. ТИПІЗАЦІЯ АПК

Сутність агропромислової інтеграції. Горизонтальна агропромислова інтеграція. Вертикальна агропромислова інтеграція. Агропромисловий цикл виробництв. Стадії агропромислового циклу виробництв. Аспекти агропромислової інтеграції: виробничо-технологічний, соціальний, організаційно-управлінський та екологічний. Господарські форми агропромислової інтеграції: агропромислове підприємство, агропромислова фірма, агропромислове об'єднання, агропромисловий комбінат. Територіальна організація АПК. Сутність агропромислового територіального комплексу (АПТК). Сутність і структура продовольчих і непродовольчих АПТК. Ознаки типізації АПТК.

ТЕМА 3

ФУНКЦІОНАЛЬНА СТРУКТУРА АПК. ЗВ'ЯЗКИ АПК

Сутність функціональної структури АПК. Компонентна структура АПК. Спеціалізовані агропромислові комплекси. Компо-

нентна структура АПК України. Територіальна структура АПК. Зональні елементи територіальної структури АПК. Азональні приміські АПК. Регіональні елементи територіальної структури АПК. Локальні елементи територіальної структури АПК. Продовольчі кластери. Територіальна структура АПК України. Організаційно-управлінська структури АПК. Організаційні форми підприємств в АПК. Рівні управлінської структури АПК, їхні основні функції. Сучасна організаційно-управлінська структура АПК України. Значення функціональних зв'язків АПК. Зовнішні зв'язки АПК, їхня структура. Внутрішні зв'язки АПК.

ТЕМА 4

УМОВИ Й ФАКТОРИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

Природно-географічні фактори розвитку АПК. Природні умови і ресурси. Агрокліматичні ресурси. Форми рельєфу. Сільськогосподарські типи земель. Природна родючість землі. Земельний кадастр. Економічна родючість землі. Суспільно-географічні фактори розвитку АПК. Рівень соціально-економічного розвитку. Науково-технічний прогрес. Розміщення населення, характер його розселення, рівень використання трудових ресурсів. Розвиток транспорту, транспортно-географічне положення. Економічна політика держави.

ТЕМА 5

ОСОБЛИВОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСНОВНИХ СФЕР АПК

Сільське господарство. Особливості сільськогосподарського виробництва. Чинники спеціалізації сільськогосподарського виробництва. Сільськогосподарське районування. Виробничо-територіальна типізація сільськогосподарських підприємств. Сировинні зони та шляхи їхньої оптимізації. Переробна промисловість. Харчова промисловість. Галузева структура харчової

промисловості. Фактори розміщення галузей харчової промисловості. Виробництво засобів виробництва для АПК. Матеріально-технічне забезпечення та виробниче обслуговування сільського господарства. Виробнича інфраструктура. Особливості розміщення об'єктів і споруд транспорту, матеріально-технічного обслуговування, енерго-, газо-, водозабезпечення, заготівлі сільськогосподарської продукції, доведення продукції до споживача. Ринкова інфраструктура. Особливості розміщення об'єктів організаційно-технічної, фінансово-кредитної та організаційно-дослідницької інфраструктури. Науково-дослідні установи та підготовка кадрів.

ТЕМА 6

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА.

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Сутність продовольчої безпеки. Стратегія продовольчої безпеки. Зовнішні загрози продовольчій безпеці. Внутрішні загрози продовольчій безпеці. Продовольча доступність. Індикатори стану продовольчої доступності. Споживання продовольства. Купівельна спроможність населення щодо продуктів харчування. Критерії продовольчої безпеки. Рівні продовольчої безпеки.

Продовольча безпека в регіонах України. Регіональні відміни. Рівень продовольчої доступності в Україні. Регіональні відміни. Світова продовольча безпека. Продовольча допомога.

ТЕМА 7

АГРОПРОДОВОЛЬЧИЙ РИНОК

Сутність агропродовольчого ринку. Особливості агропродовольчого ринку. Функції агропродовольчого ринку. Регіональний агропродовольчий ринок. Локальний агропродовольчий ринок. Попит на агропродовольчому ринку. Пропозиція на агропродовольчому ринку. Товаровиробники на агропродовольчому ринку. Конкуренція на агропродовольчому ринку. Кон'юнктура агропродовольчого ринку. Компонентна структура агропродовольчого ринку. Товарні продовольчі ринки. Об'єкти ринкової ін-

фраструктури. Територіальна структура агропродовольчого ринку. Елементи територіальної структури агропродовольчого ринку. Агропродовольчий маркетинг. Зарубіжний досвід агробізнесової діяльності. Агробізнес ЄС: принципи, мета, тенденції, досвід для України. Агробізнес США. Агробізнес у країнах Латинської Америки.

ТЕМА 8

СВІТОВИЙ РИНОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ СИРОВИНИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА

Поняття світового ринку сільськогосподарської сировини та продовольства. Структура, функції та значення світового ринку сільськогосподарської сировини та продовольства. Сучасні тенденції на світовому ринку сільськогосподарської сировини і продовольства. Світовий ринок зерна. Світовий ринок цукру. Світовий ринок м'ясопродукції. Світовий ринок молокопродукції. Світовий ринок насіння соняшнику та олії. Місце України на світових продовольчих товарних ринках. Міжнародне співробітництво у сфері виробництва сільськогосподарської сировини та продовольства. Продовольча та сільськогосподарська організація (ФАО).

ТЕМА 9

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ. ГЕОГРАФІЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Чинники розвитку і розміщення галузей сільського господарства в Україні. Загальна характеристика сільськогосподарського виробництва в Україні. Структура сільськогосподарських угідь. Географія галузей рослинництва. Географія вирощування зернових культур. Географія вирощування технічних культур. Географія овочівництва, садівництва, ягідництва, виноградарства та баштанництва. Географія вирощування кормових культур.

Географія галузей тваринництва. Географія скотарства. Географія свинарства. Географія вівчарства. Географія птахівництва. Рентабельність сільськогосподарського виробництва в Україні. Матеріально-технічне забезпечення сільського господарства. Зайнятність трудових ресурсів в сільському господарстві. Проблеми і перспективи розвитку сільського господарства в Україні.

ТЕМА 10

ГЕОГРАФІЯ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Галузева структура харчової промисловості України. Чинники розвитку і розміщення галузей харчової промисловості України. Загальна характеристика харчової промисловості України. Чисельність та структура зайнятості в харчовій промисловості України. Географія борошномельно-круп'яної та макаронної промисловості. Географія цукрової промисловості. Географія плодоовочеконсервної промисловості. Географія спиртової, вино-горілчаної та пиво-безалкогольної промисловості. Географія тютюнової промисловості. Географія м'ясної промисловості. Географія молочної промисловості. Проблеми й перспективи розвитку харчової промисловості України.

ТЕМА 11

ГЕОГРАФІЯ

АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Організаційно-правові передумови розвитку агробізнесу в Україні. Етапи формування агропродовольчого ринку в Україні. Сучасні риси агропродовольчого ринку України. Продовольчі товарні ринки в Україні, їхнє значення. Особливості територіальної організації продовольчих товарних ринків України. Ринок зерна. Ринок цукру. Ринок м'ясопродукції. Ринок молокопродукції. Ринок олійної продукції. Ринок овочевої та плодово-ягідної продукції. Організаційно-технічна інфраструктура агропродовольчого ринку України. Фактори розміщення та географія агропромислових бірж, ярмарків, виставок, аукціонів. Агроторгові

доми. Фінансово-кредитна інфраструктура агропродовольчого ринку України. Роль державних, комерційних та іпотечних банків. Кредитні спілки. Страхові компанії. Інвестиційні компанії. Організаційно-дослідницька інфраструктура агропродовольчого ринку України. Діяльність науково-дослідних закладів із проблем функціонування агропродовольчого ринку.

ТЕМА 12

ОСОБИСТІ СЕЛЯНСЬКІ ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ. ГЕОГРАФІЯ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

Особисті селянські господарства в Україні. Землезабезпеченість особистих селянських господарств. Рівень виробництва товарної продукції в особистих селянських господарствах. Сучасні риси та проблеми розвитку особистих селянських господарств.

Фермерські господарства в Україні. Чинники розміщення фермерських господарств. Землекористування та землезабезпечення фермерських господарств. Працебезпеченість фермерських господарств. Матеріально-технічне забезпечення фермерських господарств. Спеціалізація фермерських господарств. Регіональні відмінності. Рівень виробництва товарної продукції у фермерських господарствах. Географія фермерських господарств в Україні. Проблеми й перспективи розвитку фермерських господарств в Україні.

ТЕМА 13

АГРОПРОМИСЛОВЕ РАЙОНУВАННЯ УКРАЇНИ

Сутність агропромислового районування. Концепція агропромислового районування України. Принципи агропромислового районування. Критерії агропромислового районування. Показники агропромислового районування. Агропромислова зона. Агропромисловий район.

Соціально-економічна характеристика агропромислових зон України: Поліської, Лісостепової, Степової, Гірської Кримсько-

Карпатської, Субтропічної. Азональні агропромислові утворення. Приміські АПК України. Фактори формування приміських АПК. Модель приміського АПК. Київський приміський АПК.

ТЕМА 14

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ АПК УКРАЇНИ. ГЕОГРАФІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АПК УКРАЇНИ

Роль зовнішніх економічних зв'язків у агробізнесовій діяльності. Експорт сільськогосподарської сировини та продовольства з України. Перспективні зарубіжні ринки для продовольчого експорту з України. Імпорт сільськогосподарської сировини та продовольства в Україну. Спільне підприємництво. Інвестиційна привабливість агробізнесу в Україні. Чинники іноземної інвестиційної діяльності в агробізнесі України. Особливості інвестиційної діяльності в АПК. Переваги й недоліки іноземного інвестування. Іноземні інвестиції в сільське господарство України. Регіональні відміни. Іноземні інвестиції в харчову промисловість України. Регіональні відміни. Основні іноземні інвестиційні проекти в агробізнесі України. Регіональні інвестиційні програми в АПК України.

3. ОПОРНІ КОНСПЕКТИ ЛЕКЦІЙ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

Сільське господарство є однією із пріоритетних галузей національної економіки. Розвиток сільського господарства сприяє: забезпеченню населення продуктами харчування; зміцненню економічної та продовольчої безпеки держави; зростанню її експортного потенціалу. У 2014 р. частка сільського господарства (включаючи мисливство та лісове господарство) у загальному обсязі валової доданої вартості всіх галузей економіки України становила 11,8%.

Площа сільськогосподарських угідь, які використовувались у сільськогосподарському виробництві у 2014 р., становила 41,5 млн га (69% території України), із яких 32,5 млн га – площа ріллі. Загальна посівна площа сільськогосподарських культур становила 28,1 млн га, із яких 69,8% загальної площі використовувалось аграрними підприємствами, а 30,2% – господарствами населення.

Виробництвом сільськогосподарської продукції в Україні займається 53 тис. аграрних підприємств різних організаційно-правових форм господарювання, із яких 75,0% – це фермерські господарства, 14,8% – господарські товариства, 7,2% – приватні підприємства, 1,3% – виробничі кооперативи, 0,4% – державні підприємства, 2,6% – підприємства інших форм господарювання. У них загалом зосереджено 21,6 млн га сільськогосподарських угідь. Господарськими товариствами використовувалося 50,5% цих угідь, фермерськими господарствами – 21,5%, приватними підприємствами – 15,5%, виробничими кооперативами – 2,6%, державними підприємствами – 2,6%, підприємствами інших форм господарювання – 6,3%. Площу до 100 га мали 67,3% підприємств, понад 2000 га – 5,9%. Середній розмір підприємства з урахуванням фермерських господарств

становив 410 га, без урахування фермерських господарств 1289 га сільськогосподарських угідь.

Чисельність трудових ресурсів, зайнятих в Україні сільським господарством і наданням пов'язаних з ним послуг, у 2014 р. становила 458,3 тис. осіб. Середньомісячна номінальна заробітна плата одного штатного працівника підприємств сільського господарства є однією з найнижчих серед усіх видів економічної діяльності.

У 2014 р. частка підприємств у загальному виробництві продукції сільського господарства становила 55,0% (проти 44,9% у 2010 р.), а господарств населення – 45,0%. Останнє десятиліття особисті селянські господарства щороку виробляють 97% картоплі, 85% овочів і баштанних, понад 80% плодів і ягід, понад 50% м'яса та понад 80% молока.

Загальний обсяг виробництва валової продукції сільського господарства у 2014 р. дорівнював 252,9 млрд грн. Найвищу частку в обсягах валової продукції сільського господарства мали Черкаська (6,7% від загального виробництва), Київська (6,6%), Дніпропетровська (6,2%) та Вінницька (6,1%) області.

Виробництво валової продукції сільського господарства в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь у 2014 р. становило 681,3 тис. грн. Найбільше продукції на 100 га сільськогосподарських угідь було отримано в господарствах Черкаської, Івано-Франківської та Закарпатської областей.

Відбулися зміни у співвідношенні питомої ваги продукції рослинництва та тваринництва в загальному обсязі валової продукції сільського господарства. Частка продукції рослинництва в усіх категоріях господарств зросла із 45,6% у 1990 р. до 70,2% у 2014, а частка продукції тваринництва становила 29,8%. У структурі валової продукції рослинництва в 2014 році на зернові культури припадало 26,5%, технічні – 19,4%, картоплю, овочі та баштанні – 18,1%. У структурі валової продукції тваринництва на вирощування худоби та птиці припадало 14,1%, виробництво молока – 11,5%.

В Україні під посівами зернових культур у 2014 р. було зайнято 14,8 млн га (52% загальної посівної площі), під технічними культурами – 8,4 млн га, у т.ч. під олійними культурами – 8,1 млн га, під картоплею та овоче-баштанними культурами – 1,9 млн га.

У сільськогосподарських підприємствах переважну частку посівів займали зернові (56,5%) і технічні культури (38,4%), тоді як у господарствах населення під зерновими знаходилось 49,6% посівів, під картоплею та овоче-баштанними – 21,6%, під кормовими культурами – 14,4%.

Середня урожайність зернових і зернобобових культур становила 43,7 ц з 1 га, соняшнику – 19,4 ц з 1 га, цукрових буряків – 476,5 ц з 1 га. Рекордний за 20 років урожай зернових і зернобобових культур в Україні був отриманий у 2008 р. – 53,3 млн т (у 1990 – 51,0 млн т).

Рентабельність виробництва продукції рослинництва в Україні у 2014 р. становила 29,2%. Прибутковим є вирощування соняшнику (37%), ріпаку (28%), зернових культур (25,8%), картоплі (19%). Суттєво зросла рентабельність виробництва цукрових буряків (18%).

Продаж комерційним господарюючим суб'єктам є основним напрямком збуту продукції для сільськогосподарських підприємств, на який припадає понад 80% усієї реалізованої продукції рослинництва. У 2014 р. сільськогосподарські підприємства за цим напрямом реалізували 88,7% зернових культур, 91,6% олійних культур, 77,5% картоплі, 75,9% баштанних культур, 48,8% винограду. На ринку та безпосередньо переробним підприємствам було реалізовано понад 10% рослинницької продукції. За цими напрямками було продано 92,9% цукрових буряків, 52% овочів, 47,9% плодів і ягід.

У 2014 р. в Україні нараховувалось 3 млн 884 тис. голів великої рогатої худоби, із яких понад 70% (2 млн 573 тис.) – у господарствах населення. Поголів'я свиней становило 7 млн 350 тис., у т.ч. в господарствах населення утримувалось понад 50% свиней. Загальне поголів'я птиці всіх видів становило 213 млн 300 тис., 51% яких утримувалась у господарствах населення.

В Україні у 2014 р. функціонувало понад 39 тис. фермерських господарств. Найбільше їх розміщено в Одеській (понад 5 тис.) і Миколаївській (майже 4 тис.) областях. Найменше таких господарств є в Рівненській області. Фермерськими господарствами у 2014 р. оброблялось 4 млн 600 тис. га ріллі. У середньому на одне господарство припадало 117 га сільськогосподарських угідь.

Продукція сільського господарства і харчової промисловості формує значну частину українського експорту. У 2014 р. експорт продукції сільського господарства і харчової промисловості становив 30,9% від вартості експорту України. У вартісній структурі імпорту країни частка даної продукції була 11,2%.

У загальній вартості експорту сільськогосподарської продукції та продовольства продукція рослинного походження становить понад 50%. При цьому половина загального обсягу експорту продукції рослинництва припадає на зернову групу, до 20% – на насіння і плоди олійних рослин. Найбільші поставки кукурудзи здійснюються до Єгипту, Іспанії, Китаю, Кореї, Португалії, Нідерландів, пшениці – до Іспанії, Туреччини, Єгипту, Пакистану, Марокко, Тунісу, насіння і плодів олійних – до Туреччини, Бельгії, Франції та Нідерландів.

На продукцію рослинництва припадає понад 25% усього імпорту сільськогосподарської продукції та продовольства. В обсязі імпорту продукції рослинництва найбільша частка належить їстівним плодам та горіхам (понад 35%), а також каві та чаю (15–20%).

Основними країнами-експортерами яловичини та м'яса птиці з України у 2014 р. були Російська Федерація, Нідерланди, Ірак, Казахстан, Білорусь та Молдова. У загальній вартості імпорту м'яса та їстівних субпродуктів 35% припадало на поставки свинини, 24% – м'яса та їстівних субпродуктів свійської птиці, 25% – сала, свинячого жиру і жиру свійської птиці.

Основну частину (75%) вартості експорту молочних продуктів становили сири всіх видів, 15% – молоко й вершки згущені. Основними імпортними молочними продуктами є сири, масло вершкове та інші жири, вироблені з молока.

В останні роки Україна має від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі тваринницькою продукцією (табл. 3.1)

Основним регіоном імпорту тваринницької продукції в Україну є країни Європи (60% у 2013 р.). Частка країн СНД, Азії та Африки разом узятих становила лише 10%. Така ситуація є незмінною з 2005 р. Аналіз конкретних груп тваринницької продукції, яка імпортується в Україну, показує, що у 2005–2014 рр. найбільше було ввезено свинини, сала та м'яса птиці разом із субпродуктами, мороженої та охолодженої риби.

Зростання у вартісному виразі обсягів імпорту тваринницької продукції зумовлене збільшенням попиту на неї в Україні та зростанням світових цін. При цьому, якщо замінити імпорт морської риби та морепродуктів власним виробництвом України неможливо, то збільшити виробництво окремих видів м'яса (яловичина, свинина) цілком реально.

Таблиця 3.1

Динаміка імпорту Україною тваринницької продукції, млн дол

Рік	Імпорт	Торговельний оборот	Сальдо	Частка імпорту в торговельному обороті, %
2005	499,6	1231,8	+232,6	40,6
2010	1241,7	2013,1	-470,3	61,7
2012	1718,4	2679,7	-757,1	64,1
2013	1892,1	2964,7	-756,5	63,8

Зовнішньоторговельне сальдо рослинницькою продукцією в Україні за період 2005–2014 рр. є позитивним. Основними регіонами, із яких її ввозять в Україну, є країни Європи й Азії. Аналіз імпорту конкретних груп рослинницької продукції показує, що стабільно найбільшою була частка їстівних плодів і горіхів (понад 40%), кави і чаю, зернових культур. Зростання у вартісному виразі обсягів імпорту рослинницької продукції пояснюється підвищенням світових цін на фоні стабільного попиту на неї в Україні. Зважаючи на природно-кліматичні умови, в Україні можна нарощувати виробництво плодоовочевої продукції (яблука, груші, огірки, помідори, часник).

Зовнішньоторговельне сальдо готовим продовольством в Україні позитивне, однак перевищення експорту над імпортом є незначним. Основним регіоном імпорту харчової продукції є країни Європи, частка яких становить понад 40%.

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Питання продовольчої безпеки посідають важливе місце в концепціях національної безпеки розвинутих країн світу. Продовольча безпека визначається як постійна, стабільна доступність достатньої кількості продовольства для задоволення потреб населення. Тобто вона базується на наявності необхідних продовольчих ресурсів, які можуть гарантувати задоволення потреб населення продовольством на рівні медично обґрунтованих норм споживання. В основі продовольчої безпеки лежить, з одного боку, раціональна достатність продовольства, а з іншого – здатність людей фізично та економічно його отримувати.

Ступінь продовольчої безпеки на той чи інший період визначається переліком існуючих загроз, які можна об'єднати у два блоки: зовнішній і внутрішній. Зовнішній блок включає перелік таких загроз продовольчої безпеки в Україні, як втрата традиційних ринків збуту сільськогосподарської сировини і продовольства; недосконалість зовнішньоекономічної діяльності в АПК; недостатня ефективність інвестиційних процесів у сільському господарстві; неконтрольоване ввезення окремих видів продовольства (як правило, неякісного) унаслідок зростання цін на вітчизняні продовольчі товари. Основними загрозами внутрішнього блоку для України є: неврегульованість правової основи для аграрного бізнесу; непослідовність і безсистемність при здійсненні аграрних реформ; непривабливість сільськогосподарських товаровиробників як клієнтів комерційних банків у зв'язку із значною збитковістю господарств; техніко-технологічна відсталість виробничого процесу, особливо в сільському господарстві; скорочення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та зменшення її надходження на переробні підприємства; відсутність цінового паритету на сільськогосподарську та промислову продукцію; зволікання у формуванні ринкової інфраструктури збуту сільськогосподарської продукції; несприятливі природні умови.

Оцінка регіональної продовольчої безпеки ґрунтується на визначенні рівня споживання продукції на душу населення. Індикаторами виступають співвідношення фактичного та науково об-

грунтованого рівнів споживання окремих видів продовольства в розрахунку на душу населення, енергетична цінність харчових раціонів відповідно до науково обґрунтованих норм та рівень купівельної спроможності населення.

Виділяють три рівні продовольчої безпеки:

- ♦ мінімальний – забезпечення населення життєво необхідним, мінімальним асортиментом продукції власного виробництва, нижче цього рівня вже виникає стан продовольчої залежності від імпорту аграрної сировини й готової продукції та ситуація політичної нестабільності;

- ♦ оптимальний – забезпеченість споживачів не тільки життєво необхідними видами продовольства, але й іншими, що дає змогу на оптимальному рівні підтримувати стан здоров'я і життєдіяльність населення;

- ♦ рівень самодостатності – забезпечення ринку широким товарним асортиментом, при якому досягається повна продовольча і політична незалежність.

Оцінка регіональної продовольчої безпеки ґрунтується на визначенні рівня споживання продовольчої продукції на душу населення, коефіцієнта забезпеченості продовольством. Співвідношення фактичного та науково обґрунтованого рівнів споживання продовольства на душу населення, рівень купівельної спроможності населення є показниками регіональної продовольчої доступності. Порівняно з 1990 р. в Україні відбулося зниження рівня споживання окремих продуктів харчування. Так, споживання м'яса і м'ясних продуктів у 2012 р. зменшилося на 20%, молока і молочних продуктів – на 43%, риби та рибної продукції – на 22%. Водночас в Україні зросло споживання овочів і баштанних культур на 60%, плодів, ягід і винограду – на 12%.

Найвищий рівень самозабезпеченості продовольством характерний для Київської, Черкаської, Полтавської, Вінницької, Волинської, Чернігівської та Тернопільської областей, а найнижчий – у Закарпатській, Івано-Франківській, Донецькій, Луганській області та АР Крим.

В Україні функціонує Науково-дослідний інститут гігієни харчування, який розробляє норми споживання тих чи інших продуктів продовольства на одну особу на певний термін (місяць, рік). Норми раціонального харчування, рекомендовані

Українським НДІ гігієни харчування передбачають добову калорійність 2928 ккал. Вони розроблені в період економічної кризи, тому є дещо заниженими (до 1991 р. раціональна норма харчування оцінювалася на рівні 3450 ккал на добу). Перевищення верхньої межі раціонального харчування породжує проблему переїдання та надлишкової ваги для населення. Досягнення раціональних норм означає, що завдання продовольчої доступності розв'язане і спостерігається стан продовольчого благополуччя. Останні десять років в Україні розраховуються мінімальні норми споживання різних видів продовольства, тобто такі обсяги споживання, які є обов'язковими для нормального функціонування людського організму. Мінімальні норми визначають нижню межу необхідного надходження поживних речовин і розглядаються як порогові критерії продовольчої безпеки. Якщо норми верхньої межі раціонального харчування мають характер рекомендацій, то мінімальним нормам продовольчого споживання в Україні надано статус нормативного акту. Вони розраховуються на виконання Закону України "Про прожитковий мінімум" і затверджуються Постановою Кабінету Міністрів.

Крім мінімальних показників споживання як порогових параметрів, пропонується порівнювати фактичне споживання з раціональними нормами, що є оптимальними параметрами продовольчого забезпечення. Це зумовлено тим, що сутність продовольчої безпеки необхідно пов'язувати із забезпеченням нормальної життєдіяльності людини, яка визначається станом її здоров'я та можливостями інтелектуального розвитку.

Щодо споживання продовольства на одну особу, то воно відрізняється в міських поселеннях і сільській місцевості. Так, у містах на одну особу споживається більше, ніж у сільській місцевості, м'яса і м'ясопродуктів, яєць, риби та морепродуктів, а також фруктів, ягід і горіхів. У сільській місцевості в розрахунку на душу населення споживається більше, ніж у містах, картоплі, овочів, хліба і хлібобулочних виробів, цукру, молока та молочних продуктів. Тобто структура харчування жителів сільської місцевості є гіршою, порівняно з міським населенням. Зумовлено це нижчою купівельною спроможністю жителів сільської місцевості України.

Рівень споживання продуктів харчування на одну особу в Україні за різними видами продовольства у 2012 р. відставав від раціональних науково обґрунтованих фізіологічних норм. Так, стосовно м'яса і м'ясопродуктів він становив лише 65,5%, молока та молочних продуктів – 56,5%, плодів, ягід та винограду – 59,2%, риби та морепродуктів – 68,0% від раціональних рекомендованих норм.

Середнє споживання в Україні *хлібних продуктів* у 2012 р. було 109,4 кг на душу населення за рік. В усіх регіонах України цей рівень перевищує раціональні норми споживання (101 кг). Найбільше перевищення характерне для Вінницької, Волинської, Закарпатської, Житомирської, Миколаївської, Херсонської та Черкаської областей (понад 120 кг). Найменше хлібопродукції споживають жителі Київської, Донецької, Дніпропетровської, Запорізької та Львівської областей, наближаючись у середньодушовому споживанні до раціональних норм.

Споживання *картоплі* на душу населення також перевищує раціональні норми і становить 140,2 кг проти 124 кг. Найбільше перевищення характерне для Івано-Франківської, Житомирської, Волинської, Вінницької, Сумської, Тернопільської, Чернігівської та Хмельницької областей. Менше раціональних норм споживається картоплі на душу населення у Дніпропетровській, Донецькій, Київській, Запорізькій, Миколаївській та Одеській областях.

Споживання *олії* в Україні є недостатнім. У середньому олії споживається 13,0 кг на одну особу за рік, тоді як раціональні норми становлять 13,4 кг. Понад раціональну норму є споживання олії у Вінницькій, Миколаївській, Черкаській та Одеській областях. Найнижчим воно є в Сумській, Харківській та Хмельницькій областях. В Україні немає жодного регіону, де б олії споживалося менше мінімальних норм.

Вживання *плодів, ягід та винограду* є надзвичайно низьким і становить лише 53,3 кг при рекомендованих нормах 90 кг на душу населення за рік. Найбільше продукції споживають у Київській, Донецькій, Дніпропетровській та Одеській областях, а найменше – в Івано-Франківській, Волинській, Рівненській, Сумській, Луганській та Кіровоградській. У жодному регіоні

даної продукції не споживається навіть на рівні мінімальних рекомендованих норм.

Споживання *овочів і баштанних культур* є достатнім. У середньому в Україні на душу населення у 2012 р. було використано 163,4 кг овочів і баштанних культур за рік, тоді як раціональною нормою визначено 161 кг. Понад раціональні норми даної продукції споживається в Херсонській, Миколаївській, Полтавській, Черкаській і Вінницькій областях, а найменше – в Івано-Франківській, Хмельницькій, Житомирській та АР Крим.

Реальне споживання *цукру* на душу населення в Україні перевищує раціональні норми і становить 37,6 кг. Понад раціональні норми його споживають у Черкаській, Чернігівській, Вінницькій, Рівненській, Миколаївській та Херсонській областях.

Істотні коливання спостерігаються у споживанні основних тваринних продуктів по регіонах України. Зокрема, споживання *м'яса* в середньому становить 54,4 кг. Найбільше м'яса та м'ясних продуктів їдять у Київській, Донецькій, Харківській областях та АР Крим. Найменше – в Івано-Франківській, Сумській, Хмельницькій та Чернівецькій областях. В Україні немає жодного регіону, у якому б споживання даного виду продовольства дорівнювало раціональним нормам (83 кг).

Споживання *молока та молочних продуктів* дуже знизилося й у 2012 р. становило 214,9 кг на душу населення за рік. Відсутні регіони, у яких споживання молокопродуктів перевищувало б мінімальні (353 кг) чи раціональні (395 кг) норми. Однак регіональні відміни у споживанні цієї продукції суттєві: найвищим воно є у Волинській, Житомирській, Закарпатській, Івано-Франківській, Рівненській та Тернопільській областях, а найнижчим – в АР Крим, Луганській, Запорізькій та Одеській областях.

В Україні використовується в їжу 307 *яєць* на душу населення за рік. Середнє споживання є вищим, ніж раціональні (290 шт.) та мінімальні норми (245 шт.). У Київській і Полтавській областях споживання яєць є найвищим, а найнижчим – у Волинській, Івано-Франківській, Закарпатській та Чернігівській областях.

Споживання *риби та рибних продуктів* в Україні вкрай недостатнє. У середньому на душу населення за рік воно становить 13,6 кг риби при раціональних нормах – 20 кг, а мінімальних – 14 кг. Понад мінімальні норми риби та рибних продуктів спо-

живається в Київській, Одеській, Миколаївській, Вінницькій, Черкаській областях. Найменше рибопродукції використовують у їжу жителі Івано-Франківської, Закарпатської, Тернопільської та Хмельницької областей.

Загалом найвищий рівень продовольчої доступності мають Полтавська, Кіровоградська, Вінницька, Хмельницька, Чернігівська, Херсонська, Тернопільська та Черкаська області. Найнижчим рівнем продовольчої доступності характеризуються Луганська, Іванно-Франківська, Закарпатська області та АР Крим.

ГЕОГРАФІЯ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

Досвід багатьох економічно розвинутих держав світу стверджує, що фермерство є однією із основних форм господарювання в агробізнесі. Але правове та соціально-економічне середовище в Україні, менталітет жителів сільської місцевості не спонукають до розвитку такого виду підприємницької діяльності в сільському господарстві, як фермерство. Українські фермерські господарства щороку виробляють лише 3–4% сільськогосподарської продукції й не відіграють вагомої ролі у виробництві товарної сільськогосподарської продукції.

Необхідність і важливість розвитку фермерських господарств в Україні пов'язана з підвищенням зацікавленості селян у результатах своєї праці; активізацією використання особистих заощаджень заможних селян у сфері сільськогосподарського виробництва; створенням робочих місць у сільській місцевості та конкурентного середовища серед основних товаровиробників на агропродовольчому ринку.

Перешкоди розвитку фермерства в Україні пов'язані з організаційно-правовою його забезпеченістю, фінансово-кредитної підтримкою та можливостями логістичного обслуговування. Зокрема, окремі державні програми з підтримки сільськогосподарських виробників є недоступними для невеликих фермерських господарств. Комерційна банківська система не завжди орієнтована на задоволення потреб малих фермерських господарств у

кредитних ресурсах. Щодо логістичного обслуговування, то системи ресурсного забезпечення і збуту, орієнтовані на невеликі обсяги постачання або доставки сільськогосподарської продукції та продовольства, лише почали розвиватися в нашій державі. Прикладом цього є створення регіональних логістичних центрів.

Фермерство зародилося в Україні в кінці 1980-х рр. ХХ ст. Перше таке господарство з назвою "Айова" було засновано в Лановецькому районі Тернопільської області. Його площа становила 420 га. У господарстві займалися вирощуванням зернових культур (головним чином пшениці). На цьому підприємстві було зайнято п'ять працівників, матеріально-технічне забезпечення господарства відповідало найвищим вимогам того періоду. У 1990 р. функціонувало вже 82 фермерські господарства, які розміщувалися у 14 областях України. Ці підприємства обробляли лише 2,0 тис. га сільськогосподарських угідь. Масове становлення фермерства розпочалося в 1992–1993 рр.

У 2013 р. в Україні функціонувало 40 тис. 856 фермерських господарств. Найдинамічніше вони формувалися у Степовій зоні, де їх понад 60%. Лідирує за кількістю створених таких підприємств. Одеська область – понад 13% від загальної кількості фермерських господарств в Україні, а найменше їх зареєстровано в Рівненській області (лише 1,3% від загальної кількості).

Важливим є результат аналізу динаміки земельних площ, використовуваних фермерськими господарствами. Так, 38,4 тис. підприємствам у 2000 р. належало 2 млн 157 тис. га сільськогосподарських угідь. До 2006 р. кількість таких підприємств збільшилася на 12% (43,2 тис.), а площа використовуваних земельних угідь – на 84% (3973 тис. га). Отже, фермерські господарства значно розширили свої площі. У 2006 р. четверта частина сільськогосподарських угідь належала господарствам із площею земель від 100 до 500 га, які становили лише 10% від загальної кількості фермерських господарств. На сьогодні найбільше існує господарств із площею сільськогосподарських угідь від 20 до 50 га (33%), усі ці угіддя становлять лише 13% від загальної площі сільськогосподарських земель. У 2013 р. площа земельних угідь 40 тис. 856 фермерських господарств в Україні дорівнювала 4 млн 451 тис. га, тобто в середньому на одне фермерське господарство припадало 109 га сільськогосподарських угідь.

Під ріллею перебуває 96% площі фермерських господарств. Закономірності її розподілу по території такі самі, як і для сільськогосподарських угідь.

Територіальна диференціація в чисельності фермерських господарств, площі сільськогосподарських угідь та ріллі, що належать одному господарству, викликана природними та соціально-економічними чинниками. Найважливішими серед них є частка сільськогосподарських угідь у структурі земельного фонду, густота сільського населення, територіальна спеціалізація сільського господарства, що визначає ефективність вирощування кон'юнктурної сільськогосподарської продукції.

У фермерських господарствах зайнято понад 130 тис. працівників. В Україні фермерство є сферою чоловічої праці, адже частка жінок у загальній чисельності працюючих становить лише 25%. Це відповідає світовим тенденціям. Понад 50% зайнятих у таких господарствах проживає у степових областях. На одне середньостатистичне фермерське господарство припадає троє працюючих.

Фермерські господарства України виробляють незначну частину валової продукції сільського господарства – лише 4,7%. Але ця частка має тенденцію до постійного зростання. Відсоток продукції рослинництва цих господарств у загальному обсязі виробництва валової продукції галузями рослинництва в Україні становить 6,7%, а тваринництва – 1,1%.

В Україні фермерські господарства спеціалізуються на виробництві рослинницької продукції. У структурі валової продукції цих підприємств на рослинництво припадає 89%, а на тваринництво – 11%. Такі пропорції характерні для фермерського господарства України на всіх етапах його становлення.

Найбільші площі сільськогосподарських угідь фермерських господарств зайняті під посівами кон'юнктурної на агропродовольчому ринку продукції – ярого ячменю, соняшнику та озимої пшениці. Найбільшу питому вагу серед сільськогосподарських виробників фермерські господарства мають у виробництві гречки (20%), ярого ячменю, соняшнику та проса (по 16%), озимої пшениці (13%).

Виробництво зернових і зернобобових культур фермерськими господарствами загалом становить до 20% від загального їхнього збору в Україні. Найбільші валові збори зернових і зер-

нобобових характерні для трьох степових областей – Кіровоградської, Одеської та Дніпропетровської, сумарна частка яких дорівнює 35%.

Виробництво соняшнику у фермерських господарствах України становить понад 15% від загального його збору в країні. При цьому на три області – Дніпропетровську, Запорізьку та Кіровоградську – припадає майже половина валового збору соняшнику фермерських господарств. У ряді областей ця культура або не вирощується фермерами (Волинська, Львівська, Рівненська обл.) або вирощується у незначній кількості (Житомирська, Сумська, Чернігівська, Тернопільська, Хмельницька, Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька обл.).

Частка фермерських господарств у валовому зборі картоплі в Україні мала – лише 0,5%. Понад 50% валового збору картоплі припадає на фермерські господарства Київської, Чернігівської та Тернопільської областей.

Виробництво овочів у фермерських господарствах становить 2,8% від загальноукраїнського показника. Основним регіоном вирощування цієї продукції фермерами є Херсонська область, на неї припадає третина фермерського виробництва овочів. Значні обсяги їх вирощують фермери Одеської, Миколаївської, Дніпропетровської, Запорізької, Київської та Львівської областей.

Тваринництво не є важливою галуззю діяльності фермерських господарств. У загальній чисельності поголів'я худоби в Україні частки поголів'я різних видів худоби фермерських господарств є мізерними. Зокрема, у фермерських господарствах вирощують 2,9% поголів'я свиней, 2,7% овець і кіз, 1,8% великої рогатої худоби, 0,7% птиці та 0,3% бджіл. Суттєві регіональні відміни концентрації поголів'я худоби у фермерських господарствах характерні для окремих видів. Наприклад, третина поголів'я великої рогатої худоби зосереджена у Хмельницькій, Вінницькій та Житомирській областях; половина поголів'я птиці, що утримується у фермерських господарствах, знаходиться у Львівській області.

Незначною є питома вага фермерських господарств у загальному виробництві продукції тваринництва. Зокрема, по м'ясу цей показник становить 1,4%, молока – 0,7%, яйцях – 0,4%, меду – 0,2%. Найбільші обсяги виробництва м'яса (за рахунок м'яса птиці) характерні для Львівської області й становлять 40% від загального об-

сягу виробництва м'яса у фермерських господарствах. Найбільші обсяги молока виробляють області Полісся та Поділля.

Діяльність фермерських господарств в Україні загалом є прибутковою. Рівень рентабельності продукції, вирощеної фермерами, становить 17,7%. Найвищий рівень характерний для господарств, що вирощують різні види зернових і сояшник. За оцінками аналітиків Проекту аграрного маркетингу, фермерське господарство, що вирощує зернові, може мати стабільний прибуток, достатній для подальшого розвитку й розширення, за умови наявності у фермерів мінімум 1000–1200 га орної землі, необхідної техніки та дотримання технологій вирощування.

Частина фермерських господарств займаються додатковими видами діяльності. Найпоширенішими із них є надання сільськогосподарських послуг, включаючи ремонт сільськогосподарської техніки (понад 7% господарств), торгівля (2,2% господарств), переробка сільськогосподарської продукції (1,2%).

ГЕОГРАФІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АПК УКРАЇНИ

Інвестиційна діяльність – це проектна, організаційна, управлінська робота, що виконується з метою реалізації інвестицій. Основною метою такої діяльності є забезпечення ефективних шляхів реалізації інвестиційної стратегії, при цьому мета має бути досяжною щодо часу, засобів її досягнення, враховувати не лише можливості підприємства, а також і зовнішнє середовище, у якому вона здійснюється.

Ефективна інвестиційна діяльність можлива за умови створення сприятливого інвестиційного клімату як економіко-географічного середовища в державі, у якому відбуваються інвестиційні процеси. Інвестиційний клімат формується під впливом організаційно-правових, економічних та соціальних чинників, що визначають умови інвестиційної діяльності в державі та регіонах. У кінцевому рахунку ці чинники визначають ступінь ризику інвестування та можливість ефективного використання капіталовкладень.

Критерієм сприятливості чи несприятливості інвестиційного клімату є фінансові результати діяльності підприємств, насамперед такі показники, як швидкість оборотності капіталу, прибутковість інвестицій, обсяги капіталовкладень. Соціально-економічними критеріями інвестиційної діяльності є продовольча безпека, рівень добробуту населення та його купівельна спроможність.

Інвестиційна привабливість території – це сукупність індикаторів, що відображають вплив чинників, які визначають обсяги, динаміку, напрями, структуру та ефективність залучення інвестицій. Доцільно виділити чотири складові інвестиційної привабливості в агропродовольчому виробництві:

- ♦ *ресурсну*, що включає рівень забезпеченості агропромислового виробництва агрокліматичними, трудовими й матеріально-технічними ресурсами;
- ♦ *інфраструктурну*, що визначається наявністю виробничої, сервісної та соціальної інфраструктури;
- ♦ *регуляторну*, пов'язану із станом підприємницького середовища в економіці загалом та галузі зокрема;
- ♦ *фіскальну*, сутність якої визначає рівень податкового навантаження.

У площині суспільно-географічного дослідження варто визначити такі основні групи чинників, що визначають інвестиційну діяльність в АПК регіонів України:

♦ *організаційно-управлінські та правові* – до цієї групи належать державні заходи, спрямовані на поліпшення інвестиційного клімату країни, законодавчо-правова база, види й кількість податків і зборів, їхній рівень (податкове навантаження), пільги, митне регулювання. Такі чинники характеризують ступінь лібералізації земельних майнових трудових, підприємницьких і управлінських відносин підприємців та інвесторів АПК з органами влади й суб'єктами господарювання в сільській місцевості.

♦ *соціально-економічні* – найбільша група чинників, до якої відносяться ефективність фінансово-кредитної системи, продовольчі потреби жителів регіону, рівень продовольчої доступності, рівень регіональної продовольчої безпеки, основні її загрози, кон'юнктура агропродовольчого ринку, рівень розвитку ринкової інфраструктури (іпотечний механізм кредитуван-

ня, біржова торгівля тощо), рівень рентабельності господарства, транспортне забезпечення, основні виробничі фонди підприємств, рівень заробітної плати працівників агропромислового комплексу, рівень інфляції, продуктивність праці тощо.

♦ *ресурсні чинники* – до цієї групи входять: стан і родючість ґрунтів, структура земельних та сільськогосподарських угідь, посівних площ різних культур, кліматичні умови, забезпеченість прісною водою, екологічна ситуація. Аналізується забезпеченість трудовими (демографічна ситуація, розселення населення, рівень зайнятості й безробіття, рівень та особливості урбанізації) і матеріально-технічними ресурсами, економіко-географічне положення регіону.

Організаційно-управлінські чинники включають державне регулювання та інституційне забезпечення інвестиційної діяльності в сільському господарстві й харчовій промисловості. Правові – передбачають законодавчо-правове забезпечення інвестиційної діяльності. Ресурсні чинники інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості охоплюють агрокліматичні, матеріально-технічні та трудові ресурси, а також економіко-географічне положення. До соціально-економічних чинників належать обсяги, динаміка й рентабельність агропромислового виробництва, рівень розвитку ринкової інфраструктури, кон'юнктура агропродовольчого ринку та платоспроможний попит населення.

Інвестиційну привабливість для інвесторів визначають чинники, які формуються на *загальнодержавному, регіональному та локальному* рівнях. До *загальнодержавних* чинників інвестиційної привабливості відносять інвестиційний клімат, що включає правові гарантії захисту інтересів інвесторів, політичну та фінансову стабільність інвесторів, розвиток інвестиційної інфраструктури, формування стимулюючих ринкових відносин. Інвестиційна привабливість регіонів – це інтегральна характеристика регіонів країни щодо перспективності розвитку їхнього господарства, інвестиційного клімату, можливостей отримання інвестицій. *Регіональні* чинники інвестиційної привабливості – це наявність сировини й робочої сили, транспортної інфраструктури, ємність ринку збуту, природно-кліматичні умови та рівень екологічної безпеки. *Локальні* чинники інвестиційної привабли-

вості включають місце розташування, земельну площу, наявність виробничих потужностей, фінансові показники підприємства (прибутковість, ліквідність, стабільність тощо).

Для здійснення інтегральної оцінки чинників інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості України доцільно провести кореляційний аналіз взаємозв'язків базових індикаторів, що характеризують вплив визначальних чинників, та результируючих показників інвестиційної діяльності. Обраховані коефіцієнти кореляції дають підставу виділити шість індикаторів, що мають найістотніший вплив на інвестування в основний капітал у сільське господарство: обсяг виробництва продукції сільського господарства (коефіцієнт кореляції становить 0,76), середньорічна кількість найманих працівників у галузі (0,67), наявність тракторів (0,64) та основних засобів (0,63) у сільськогосподарських підприємствах, рухомий склад вантажних автомобілів (0,55) і площа сільськогосподарських угідь (0,54). Ці індикатори репрезентують суттєвий вплив на інвестування в основний капітал у сільське господарство таких чинників, як забезпеченість матеріально-технічними, трудовими та земельними ресурсами, а також обсяги сільськогосподарського виробництва.

Найістотніший вплив на інвестування в основний капітал у харчову промисловість мають такі індикатори: рухомий склад вантажних автомобілів (коефіцієнт кореляції становить 0,79), середньорічна кількість найманих працівників у галузі (0,76), доходи населення загалом (0,68) і в розрахунку на душу населення (0,70), обсяги продукції сільськогосподарського виробництва (0,68) та середньомісячна заробітна плата найманих працівників у харчовій промисловості (0,64). Ці індикатори репрезентують суттєвий вплив на інвестування в основний капітал у харчову промисловість таких чинників, як матеріально-технічні, трудові та сировинні ресурси, а також наявність споживачів і платоспроможного попиту населення.

На обсяги прямих іноземних інвестицій у сільське господарство та харчову промисловість України з обраних індикаторів найбільший вплив мають лише наявність основних засобів у сільському господарстві (коефіцієнти кореляції становлять 0,63 щодо сільського господарства та 0,78 щодо харчової промисловості) та середньомісячна номінальна заробітна плата працівників галузей

(0,63 та 0,64 відповідно). Тобто на процеси прямого іноземного інвестування в сільське господарство й харчову промисловість України впливають передусім організаційно-управлінські та правові чинники, тобто інвестиційний клімат у країні загалом, а не певні ресурсні чи соціально-економічні чинники.

У 2011 р. у сільське господарство, мисливство, лісове господарство було вкладено 18,2 млрд грн інвестицій в основний капітал. Питома вага інвестицій становить 7,7% від загальнодержавного обсягу інвестицій в основний капітал. Вагому частку інвестицій у сільське господарство, мисливство, лісове господарство освоєно в рослинництві (71,0%). У розвиток підприємств сільського господарства, мисливства, лісового господарства було вкладено 813,4 млн дол прямих іноземних інвестицій, що становить 1,6% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій в Україну. Обсяг прямих іноземних інвестицій у підприємства харчової промисловості у 2011 р. становив 2065,7 млн дол, тобто 4,2% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій в Україну.

За розподілом інвестицій в основний капітал у сільське господарство України можна виділити п'ять груп регіонів:

- ♦ регіони з часткою інвестицій в основний капітал у сільське господарство понад 8% (Київська область);
- ♦ регіони з часткою інвестицій в основний капітал у сільське господарство від 6 до 8% (Херсонська, Хмельницька, Черкаська області);
- ♦ регіони з часткою інвестицій в основний капітал у сільське господарство від 4 до 6% (Вінницька, Дніпропетровська, Донецька, Луганська, Одеська, Полтавська, Тернопільська, Харківська області);
- ♦ регіони з часткою інвестицій в основний капітал у сільське господарство від 2 до 4% (АР Крим, Запорізька, Кіровоградська, Миколаївська, Львівська, Сумська та Чернігівська області);
- ♦ регіони з часткою інвестицій в основний капітал у сільське господарство менше 2% (Волинська, Рівненська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська та Чернівецька області).

Найбільший обсяг інвестицій в основний капітал в сільському господарстві у розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь характерний для Київської, Черкаської, Хмельницької,

Тернопільської та Херсонської областей. Цей показник значний в АР Крим, Вінницькій, Донецькій, Дніпропетровській, Івано-Франківській, Луганській, Львівській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Харківській та Чернівецькій областях, а незначним – у Волинській, Житомирській, Чернігівській, Запорізькій, Кіровоградській, Миколаївській та Одеській областях, а в Закарпатському регіоні він взагалі мізерний.

Аналіз обсягу інвестицій в основний капітал в сільське господарство у розрахунку на одного жителя сільської місцевості дає можливість зробити такі висновки. Показники суттєво різняться по регіонах. Дуже низькі вони в Закарпатській, Івано-Франківській, Чернівецькій, Волинській та Рівненській областях, найвищі у Київській, Херсонській, Донецькій і Луганській. Максимальний він у Херсонській області, а найнижчий – у Закарпатській. Різниця між найнижчим і найвищим регіональними показниками обсягу інвестицій в основний капітал у сільське господарство на одного сільського жителя дуже велика: найнижчий у 55 разів менший від максимального.

Найбільша частка прямих іноземних інвестицій у сільське господарство в загальному обсязі інвестицій у регіон характерна для Вінницької, Івано-Франківської, Київської, Рівненської, Тернопільської, Херсонської, Черкаської, Сумської та Чернігівської областей (від 10 до 20%). Ця частка становить від 5 до 10% у Кіровоградській і Хмельницькій областях, від 2 до 5% – у Дніпропетровській, Миколаївській, Полтавській, Житомирській та Харківській областях, а мізерною (менше 2%) – у решті регіонів: АР Крим, Волинській, Закарпатській, Чернівецькій, Донецькій, Луганській, Запорізькій та Одеській областях.

За розподілом прямих іноземних інвестицій (ПІІ) у сільське господарство України виділяються такі групи регіонів:

- ♦ регіон зі значним обсягом ПІІ у сільське господарство – Київська область;
- ♦ регіони із суттєвим обсягом ПІІ у сільське господарство – Дніпропетровська, Харківська, Львівська, Івано-Франківська та Рівненська області;
- ♦ регіони з незначним обсягом ПІІ у сільське господарство – АР Крим, Вінницька, Донецька, Запорізька, Полтавська,

Сумська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська та Чернігівська області;

- ♦ регіони з дуже малим обсягом ПП у сільське господарство – Волинська, Житомирська, Закарпатська, Чернівецька, Кіровоградська, Миколаївська, Одеська, Тернопільська та Луганська області.

Такий розподіл викликаний інвестиційною привабливістю регіону для іноземного інвестора, пов'язаною насамперед з агоресурсною складовою та можливостями вирощування кон'юнктурної продукції. Проте незначні інвестиції в Кіровоградську, Миколаївську, Одеську та Тернопільську області можна пояснити лише нереалізованим потенціалом співробітництва з іноземними інвесторами.

Найбільші обсяги в основний капітал у харчову промисловість України мають м. Київ, Київська, Харківська та Донецька області, а дуже незначні – АР Крим, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Луганська, Рівненська, Тернопільська та Чернівецька області. Пояснити такий регіональний розподіл інвестицій в основний капітал у харчову промисловість можна взаємозв'язком із чисельністю населення регіонів, а отже, кількістю споживачів продовольчої продукції, їхнім платоспроможним попитом на продукти харчування та ресурсним потенціалом харчової промисловості регіону.

Загалом в Україні іноземні інвестиції в харчову промисловість досить істотні. За виробничими потужностями, їхнім фізичним і техніко-технологічним станом, рівнем розвитку виробничої інфраструктури харчова промисловість України істотно відстає від рівня розвитку аналогічних галузей економічно розвинутих країн. Разом із тим, вона є однією із найцікавіших галузей економіки для іноземних інвесторів, на думку яких найпривабливішими виявилися виробництво безалкогольних напоїв, пивоварна, тютюнова, масложирова та кондитерська галузі промисловості. Саме вони мають найвищий техніко-технологічний рівень і є найприбутковішими в харчовій промисловості.

Дуже незначною часткою прямих іноземних інвестицій у харчову промисловість (менше 2,0%) характеризуються Рівненська, Кіровоградська, Луганська, Івано-Франківська, Хмельницька, Житомирська, Тернопільська, Чернівецька, Волинська та Сумська

області, АР Крим; незначною (від 2,1 до 6,0%) – Вінницька, Дніпропетровська, Донецька, Закарпатська, Львівська, Миколаївська, Полтавська, Херсонська, Черкаська та Чернігівська області; значною (від 6,1 до 14,0%) – Запорізька, Одеська та Харківська області; дуже значною (понад 14,1%) – м. Київ і Київська область.

Інвестиційна діяльність у сільському господарстві та харчовій промисловості України має ряд особливостей, які одночасно виступають і проблемами інвестування. Це стосується ринкової інфраструктури агропродовольчого виробництва, яка характеризується відсутністю розвиненої системи товарних бірж, аукціонів, іпотечних банків тощо. Така ситуація спричиняє незручності для інвесторів, які, крім проблем виробництва, змушені займатись питаннями встановлення цін, збуту, транспортування продукції тощо. Недостатня кількість логістичних центрів ще більше посилює цю проблему. Ще одна особливість інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості України полягає в майже повній відсутності такого джерела інвестицій, як приватні заощадження населення. Це можна пояснити низьким рівнем доходів більшості населення, відсутністю сформованих підприємницьких традицій.

Але основною перешкодою ефективної інвестиційної діяльності всіх суб'єктів та учасників інвестиційного процесу в Україні є несформованість чіткої нормативно-правової бази його регулювання. Стабілізація інвестиційного клімату в країні загалом є основним стратегічним завданням державної та регіональної інвестиційної політики.

Основні проблеми інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості України можна розділити на кілька груп:

- ♦ *соціально-економічні проблеми* – пов'язані з тим, що в державі не сформульовано чіткої стратегії розвитку аграрної сфери, не визначено основні напрями та заходи її реалізації. З цим пов'язані проблеми розвитку підприємництва, формування ринкової інфраструктури, іпотечного кредитування. До переліку соціально-економічних проблем включаються також недосконалість нормативно-правової бази регулювання інвестиційної діяльності в сільському

господарстві та харчовій промисловості, значний рівень корупції, високий рівень податків;

♦ *організаційні та інформаційні проблеми* – пов'язані з певною непослідовністю щодо напрямків і моделей міжнародної інтеграції України, зміною інвестиційного законодавства, неузгодженістю діяльності інституціональних структур. Практично не здійснюється пропаганда позитивного іміджу України на світових ринках сільськогосподарської продукції та продовольства, не рекламуються вдалі інвестиційні проекти в харчовій промисловості;

♦ *галузеві проблеми*. Вони включають тривалий у часі виробничий процес, який зумовлює низькі темпи обороту капіталу, значну залежність від агрокліматичних умов, недостатнє техніко-технологічне оснащення підприємств та відсутність кваліфікованих менеджерів.

4. ПРАКТИЧНІ РОБОТИ: ЗАВДАННЯ

Практичне заняття 1

ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОКАЗНИКІВ РОЗМІЩЕННЯ І СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ АПК

Завдання 1. Розрахуйте показники рівня товарності сільськогосподарської продукції.

Задача 1. Зробіть висновки щодо участі регіону в територіальному поділі праці, якщо обсяг зернової продукції, що вивозиться із регіону, становить 100 тис. тонн, а всього до міжрегіонального обміну по країні надійшло 5 млн тонн зернових.

Задача 2. Зробіть висновки щодо участі регіону в територіальному поділі праці, якщо обсяг баштанної продукції, що вивозиться із регіону, становить 700 тис. тонн, а всього до міжрегіонального обміну по країні надійшло 900 тис. тонн баштанних.

Задача 3. Зробіть висновки щодо самозабезпеченості регіону овочевою продукцією, якщо в регіоні виробляється 200 тис. тонн капусти, а потреба становить 100 тис. тонн.

Задача 4. Зробіть висновки щодо самозабезпеченості регіону плодово-ягідною продукцією, якщо в регіоні виробляється 100 тис. тонн плодів і ягід, а потреба становить 400 тис. тонн.

Завдання 2. Розрахуйте індекс локалізації (спеціалізації) агропромислового виробництва.

Задача 5. Визначте й дайте оцінку індексу спеціалізації, якщо вартість реалізованого молока в регіоні становить 50 тис. грн, у державі – 500 тис. грн, вартість усієї реалізованої продовольчої продукції в регіоні й державі – 100 тис. грн та 10 млн грн відповідно.

Задача 6. Визначте й дайте оцінку індексу спеціалізації, якщо вартість реалізованого молока в регіоні становить 10 тис. грн, у державі – 100 тис. грн, вартість усієї реалізованої продовольчої продукції в регіоні й державі становить відповідно 100 тис. і 500 тис. грн.

Рекомендована література

- Пістун М. Д.* Географія агропромислових комплексів / М. Д. Пістун, В. О. Гуцал, Н. І. Провотар. – К. : Либідь, 1997.
- Семенов В. Ф.* Загальний курс агробізнесу / В. Ф. Семенов, І. Ю. Сіваченко, В. П. Федоряка. – К. : Знання, 2000.
- Хорунжий М. Й.* Організація агропромислових комплексів : підручник / М. Й. Хорунжий. – К. : КНЕУ, 2001.

Практичне заняття 2

МЕТОД ВИРОБНИЧО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ТИПІЗАЦІЇ ГОСПОДАРСТВ: СУТНІСТЬ, ЗАСТОСУВАННЯ

Завдання 1. Визначте рівень спеціалізації сільськогосподарського виробництва господарств. Заповніть табл. 4.1.

За рівнем спеціалізації виробництва господарства поділяють на:

- ♦ **вузькоспеціалізовані** (частка головної товарної галузі у вартості товарної продукції становить не менше 70%);
- ♦ **спеціалізовані** багатогалузеві (мають 3–4 головні товарні галузі);
- ♦ **універсальні** (товарні галузі не виділяються за часткою).

Завдання 2. Визначте головні товарні галузі господарств. Для цього обведіть у кружечок питому вагу товарної галузі у структурі товарної продукції.

Завдання 3. Дайте назву виробничо-територіальних типів за назвами головних галузей. Проведіть виробничо-територіальну типізацію господарств умовного адміністративного району.

Випишіть визначені виробничо-територіальні типи господарств.

Таблиця 4.1

**Структура товарної продукції господарств
адміністративного району**

Господарства адміністративного району	Структура товарної продукції, %								Рівень спеціалізації	Назва ВГТГ
	Зерно	Цукровий бурак	Молоко	М'ясо	Яйця	Овочі	Насіння соняшнику	Фрукти		
№ 1	10	–	7	8	–	75	–	–		
№ 2	22	22	23	23	–	5	–	5		
№ 3	21	24	22	23	3	3	–	4		
№ 4	10	–	–	5	85	–	–	–		
№ 5	16	15	15	16	–	11	14	13		
№ 6	23	23	24	21	–	9	–	–		
№ 7	25	–	25	27	–	–	23	–		
№ 8	15	16	16	17	–	11	13	12		
№ 9	26	–	27	25	–	–	22	–		
№ 10	10	–	5	5	–	5	–	75		
№ 11	24	30	23	23	–	–	–	–		
№ 12	15	16	16	15	3	10	12	13		
№ 13	14	16	16	16	–	13	12	13		
№ 14	14	15	16	15	12	15	–	13		
№ 15	10	–	–	15	75	–	–	–		

Рекомендована література

Пістун М. Д. Географія агропромислових комплексів / М. Д. Пістун, В. О. Гуцал, Н. І. Провотар. – К. : Либідь, 1997.

Семенов В. Ф. Загальний курс агробізнесу / В. Ф. Семенов, І. Ю. Сіваченко, В. П. Федоряка. – К. : Знання, 2000.

Хорунжий М. Й. Організація агропромислових комплексів : підручник / М. Й. Хорунжий. – К. : КНЕУ, 2001.

Практичне заняття 3

УМОВИ, РЕСУРСИ І ФАКТОРИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ РОЗВИТКУ АПК

Завдання 1. Дайте оцінку впливу агрокліматичних ресурсів на розвиток сільського господарства регіонів України.

Завдання 2. Дайте оцінку соціально-економічних факторів розвитку АПК України.

Рекомендована література

- Пістун М. Д.* Географія агропромислових комплексів / М. Д. Пістун, В. О. Гуцал, Н. І. Провотар. – К. : Либідь, 1997.
- Хорунжий М. Й.* Організація агропромислових комплексів : підручник / М. Й. Хорунжий. – К. : КНЕУ, 2001.
- Економіка й організація сільськогосподарського виробництва : навч. посіб. / С. В. Писаренко, О. С. Михайлова, Л. М. Болдирева, Л. М. Назарук. – Полтава : РВВ ПДАА, 2010.
- Комплексний атлас України. – К. : ДНВП "Картографія", 2005. – 96 с.
- Загальногеографічний атлас України. – К. : ДНВП "Картографія", 2004. – 112 с.

Практичне заняття 4

ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ПРОДОВОЛЬЧОГО СПОЖИВАННЯ В УКРАЇНІ

Завдання 1. Проаналізуйте рівні продовольчого споживання в Україні порівняно з раціональними й мінімальними нормами та споживанням продовольства у 1990 р. (табл. 4.2).

Український НДІ харчування розробляє норми двох типів:

- ♦ раціональні – норми, перевищення яких породжує проблему переїдання та надлишкової ваги. Наближення, досягнення раціональних норм означає, що в державі має місце стан продовольчого благополуччя;
- ♦ мінімальні – норми, які визначають нижню межу необхідного надходження продовольства.

Таблиця 4.2

Продовольче споживання в Україні

Споживання на душу населення, кг / рік	Рациональні норми	Мінімальні норми	Споживання, 2012 р.	Споживання, 1990 р.
М'ясо та м'ясопродукти	83	52	54,4	68
Молоко і молокопродукти	380	341	214,9	373
Яйця, штук	290	231	307	272
Риба та рибопродукти	20	12	13,6	18
Хліб та хлібопродукти	101	94	109,4	141
Картопля	124	96	140,2	131
Овочі та баштанні	161	105	163,4	103
Плоди, ягоди, виноград	90	68	53,3	47
Цукор, кондитерські вироби	38	32	37,6	50
Олія	13	8	13,0	12

Таблиця 4.3

Співвідношення продовольчого споживання у 2012 р.
з іншими показниками

Види продовольства	Споживання у 2012 р., % до:		
	раціональних норм	мінімальних норм	споживання в 1990 р.
1. М'ясо та м'ясопродукти			
2. Молоко й молокопродукти			
3. Яйця, штук			
4. Риба й рибопродукти			
5. Хліб і хлібопродукти			
6. Картопля			
7. Овочі та баштанні			
8. Плоди, ягоди, виноград			
9. Цукор, кондитерські вироби			
10. Олія			

Розрахуйте співвідношення продовольчого споживання в Україні у 2012 р. з раціональними та мінімальними нормами споживання, споживанням у 1990 р. (табл. 4.3). Проаналізуйте отримані результати. Зробіть висновки щодо окремих видів продовольства.

Завдання 2. Порівняйте продовольче споживання в Україні та окремих державах (табл. 4.4). Визначте причини, які зумовлюють відміни у структурі харчування.

Таблиця 4.4
Продовольче споживання в окремих країнах світу та в Україні

Споживання на душу населення, кг/рік	Велика Британія	Німеччина	Італія	Франція	Канада	США	Японія	Україна
1. М'ясо та м'ясопродукти	75	97	95	113	103	130	44	51,1
2. Молоко й молокопродукти	307	485	334	509	336	307	81	204,9
3. Яйця, штук	176	214	209	255	181	231	343	310
4. Риба та рибопродукти	18,6	12,3	21,6	28,4	22,9	22,0	68,8	13,2
5. Хліб і хлібопродукти	98	95	160	114	100	119	149	109,9
6. Картопля	107	78	44	73	64	63	36	136,0
7. Овочі та баштанні	91	89	163	119	109	106	107	165,2
8. Плоди, ягоди, виноград	80	122	146	87	121	150	59	52,9
9. Цукор, кондитерські вироби	41	43	26	36	45	68	32	37,5
10. Олія	16	16	24	17	18	20	11	13,5

Завдання 3. Порівняйте продовольче споживання в Україні та окремих державах (табл. 4.5).

Таблиця 4.5

**Споживання основних продуктів харчування
у країнах СНД, кг / 1 особу за рік**

Роки	Товарні групи								
	М'ясо та м'ясерпродукти	Молоко та молочні продукти	Яйця, шт.	Хлібні продукти	Картопля	Овочі й баштанні продовольчі культури	Плоди, ягоди та виноград	Цукор	Олія
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Україна									
2000	33	199	166	125	135	102	29	37	9,4
2005	39	226	238	124	136	120	37	38	13,5
2008	51	214	260	115	132	129	44	41	15,0
2009	50	212	272	112	133	137	46	38	15,4
2010	52	206	290	111	129	144	48	37	14,8
2011	51	205	310	110	139	163	53	39	13,7
Азербайджан									
2000	18	145	74	158	47	129	60	10	2,5
2005	22	170	98	182	91	175	61	20	6,9
2008	23	178	124	168	81	157	53	24	8,6
2009	32	224	128	164	81	151	62	30	7,9
2010	32	238	125	159	73	159	74	32	8,1
2011	33	248	131	154	72	165	75	30	9,0
Вірменія									
2000	23	118	90	117	64	120	45	23	4,0
2005	31	169	155	121	71	235	94	29	6,2
2008	49	194	178	115	50	314	102	29	7,8
2009	42	178	195	111	57	324	112	29	7,8
2010	43	207	218	107	48	295	64	34	8,0
2011	44	218	202	113	44	288	76	31	7,9
Білорусь									
2000	59	296	224	110	174	93	25	35	8,7
2005	62	262	259	96	183	128	47	39	14,7
2008	76	237	283	91	192	145	60	40	15,7
2009	78	228	289	88	184	148	61	41	13,6
2010	84	247	292	86	183	149	65	41	15,9
2011	88	252	301	93	183	144	58	47	18,0

Закінчення табл. 4.5

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Казахстан									
2000	44	235	102	105	66	85	15	21	8,9
2005	58	303	159	139	111	176	14	34	15,8
2008	65	307	173	–	110	199	18	–	23,0
2009	65	314	188	–	116	186	32	–	21,0
2010	68	318	215	–	116	183	44	–	21,0
2011	71	–	205	119	108	195	48	–	21,3
Киргизстан									
2000	40	204	48	125	108	128	35	12	2,6
2005	38	211	60	136	143	131	33	20	4,3
2008	36	209	72	130	96	146	31	21	6,7
2009	39	213	79	135	98	151	30	21	7,9
2010	39	212	79	136	97	150	30	21	12,0
2011	39	213	82	135	99	150	29	21	11,8
Молдова									
2000	24	153	133	134	53	83	32	–	–
2005	40	174	177	142	75	101	37	–	–
2008	32	155	171	123	58	99	41	–	–
2009	30	169	162	119	59	106	35	–	–
2010	36	175	185	117	57	110	35	–	–
2011	38	170	190	116	60	115	43	–	–
Росія									
2000	45	215	229	117	109	79	32	35	9,9
2005	55	234	251	121	109	87	46	38	12,2
2008	66	243	254	120	111	100	54	40	12,7
2009	67	246	262	119	113	103	56	37	13,1
2010	69	247	269	119	104	101	58	39	13,4
2011	71	246	271	119	110	106	60	40	13,5

Рекомендована література

- Трегобчук В. М.* Продовольча безпека в контексті національної безпеки держави / В. М. Трегобчук. – К. : ІЕ НАНУ, 1999.
- Лисецький А. С.* Продовольча безпека України: теорія, методологія, емпіричний аналіз / А. С. Лисецький. – К. : Оріяни, 2005.
- Мезенцева Н. І.* Оцінка продовольчої доступності в регіонах України / Н. І. Мезенцева // Вісн. КНУ ім. Тараса Шевченка.

Сер. Географія. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2008. – Вип. 55. – С. 30–33.

Борщевський П. Продовольча безпека країни: стан та тенденції / П. Борщевський, Л. Дейнеко // Розбудова держави. – К., 2000. – № 1–6. – С. 66–73.

Практичне заняття 5 **ГЕОГРАФІЯ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ**

Завдання 1. Визначте регіональні відміни розміщення та спеціалізації фермерських господарств в Україні (табл. 4.6).

Завдання 2. Проаналізуйте рентабельність функціонування фермерських господарств в Україні.

Рекомендована література

Заячук М. Д. Геопросторова організація фермерського укладу України: монографія / М. Д. Заячук. – Чернівці : Букрек, 2015.

Мезенцева Н. І. Фермерські господарства в Україні: суспільно-географічні аспекти розміщення та розвитку / Н. І. Мезенцева, К. В. Мезенцев // Географія. Економіка, Екологія. Туризм : регіональні студії. – Ніжин, 2009. – Вип. 3. – С. 93–101.

Гладич Б. Б. Аграрний ринок / Б. Б. Гладич : підручник. – Тернопіль : Екон. думка, 2002.

Семенов В. Ф. Загальний курс агробізнесу : навч. посіб. / В. Ф. Семенов, І. Ю. Сіваченко, В. П. Федоряка. – К. : Знання, 2000.

Економіка й організація сільськогосподарського виробництва : навч. посіб. / С. В. Писаренко, О. С. Михайлова, Л. М. Болдирева, Л. М. Назарук. – Полтава : РВВ ПДАА, 2010.

Яворська Т. І. Малий бізнес у сільському господарстві : теорія і практика : монографія / Т. І. Яворська – К. : ННЦ ІАЕ, 2012.

Таблиця 4.6

Регіональний розподіл показників діяльності фермерських господарств в Україні

Регіони	Загальна кількість		Площа сільськогосподарських угідь		Чисельність працюючих		Обсяг валової продукції сільського господарства	
	одиниць	%	тис. га	%	осіб	%	млн грн	%
Україна	43150	100,0	3972,8	100,0	132031	100,0	4097	100,0
Волинська	839	1,9	31,6	0,8	2795	2,1	44,3	1,1
Житомирська	746	1,7	64,4	1,6	3566	2,7	61,9	1,5
Львівська	1258	2,9	58,1	1,5	3725	2,8	174,3	4,3
Рівненська	532	1,2	53,3	1,3	3640	2,8	60,4	1,5
Чернігівська	466	1,1	58,8	1,5	2157	1,6	87,7	2,1
Області Полісся	3841	8,9	266,2	6,7	15883	12,0	428,6	10,5
Вінницька	1535	3,6	164,8	4,1	7839	5,9	198,3	4,8
Київська	1529	3,5	134,7	3,4	4895	3,7	197,0	4,8
Полтавська	1533	3,6	162,9	4,1	5297	4,0	178,0	4,3
Сумська	746	1,7	101,1	2,5	3203	2,4	90,6	2,2
Тернопільська	688	1,6	54,0	1,4	3494	2,6	87,5	2,1
Харківська	1290	3,0	216,9	5,5	6095	4,6	198,3	4,8
Хмельницька	1246	2,9	143,2	3,6	6612	5,0	139,7	3,4
Черкаська	1140	2,6	111,4	2,8	3763	2,9	162,6	4,0
Області Лісостепу	9707	22,5	1089	27,4	41198	31,2	1252	30,6
АР Крим	1977	4,6	126,2	3,2	3506	2,7	110,1	2,7
Дніпропетровська	3431	8,0	449,4	11,3	11219	8,5	428,5	10,5

Закінчення табл. 4.6

Регіони	Загальна кількість		Площа сільськогосподарських угідь		Чисельність працюючих		Обсяг валової продукції сільського господарства	
	одиниць	%	тис. га	%	осіб	%	млн грн	%
Донецька	1732	4,0	192,6	4,8	4869	3,7	147,9	3,6
Запорізька	2328	5,4	279,9	7,0	6357	4,8	257,0	6,3
Кіровоградська	2623	6,1	390,3	9,8	9864	7,5	407,7	10,0
Луганська	1410	3,3	246,2	6,2	5176	3,9	139,0	3,4
Миколаївська	4559	10,6	310,2	7,8	8829	6,7	265,0	6,5
Одеська	6255	14,5	362,6	9,1	12506	9,5	323,9	7,9
Херсонська	2506	5,8	211,0	5,3	6444	4,9	266,1	6,5
Області Степу	26821	62,2	2568,4	64,6	68770	52,1	2345,2	57,2
Закарпатська	1480	3,4	11,9	0,3	2475	1,9	29,5	0,7
Івано-Франківська	542	1,3	20,8	0,5	2088	1,6	24,5	0,6
Чернівецька	759	1,8	16,5	0,4	1617	1,2	17,2	0,4
Гірські області	2781	6,4	49,2	1,2	6180	4,7	71,2	1,7

Практичне заняття 6

АГРОПРОМИСЛОВЕ РАЙОНУВАННЯ УКРАЇНИ

Завдання 1. Визначте спеціалізацію агропромислових зон України.

Завдання 2. Побудуйте модель та визначення особливості Приміського АПК.

Завдання 3. Побудуйте картографічну модель елементів територіальної структури АПК України.

Рекомендована література

Пістун М. Д. Географія агропромислових комплексів / М. Д. Пістун, В. О. Гуцал, Н. І. Провотар. – К. : Либідь, 1997.

Комплексний атлас України. – К. : ДНВП "Картографія", 2005. – 96 с.

Загальногеографічний атлас України. – К. : ДНВП "Картографія", 2004. – 112 с.

Практичне заняття 7

ГЕОГРАФІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ ТА ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Завдання 1. Проаналізуйте регіональний розподіл інвестицій в основний капітал і прямих іноземних інвестицій на одного жителя в сільське господарство України (табл. 4.7). Виділіть по три групи регіонів за обсягом інвестицій в основний капітал та прямих іноземних інвестицій на одного жителя в сільське господарство (регіони з найбільшим, середнім і найменшим обсягами). Визначте чинники, які зумовлюють такий регіональний розподіл інвестицій в основний капітал та прямих іноземних інвестицій на одного жителя в сільське господарство України.

Таблиця 4.7

**Регіональний розподіл інвестицій в сільське господарство
та харчову промисловість України**

Регіони	Інвестиції в сільське господарство на 1 жителя		Інвестиції в харчову промисловість на 1 жителя	
	в основний капітал, грн	прямі іноземні, дол США	в основний капітал, грн	прямі іноземні, дол США
АР Крим	782,9	13,2	98,0	9,5
Вінницька	839,6	21,8	330,7	27,5
Волинська	471,9	7,7	497,6	18,4
Дніпропетровська	1743,4	98,5	172,4	10,1
Донецька	2271,9	45,5	316,4	17,4
Житомирська	554,0	13,8	190,9	9,2
Закарпатська	50,4	2,1	108,1	32,1
Запорізька	1507,8	27,2	449,7	117,1
Івано-Франківська	269,6	78,0	63,7	2,9
Київська	2138,0	366,2	659,0	246,4
Кіровоградська	1511,8	14,7	381,8	2,5
Луганська	2169,1	2,3	54,2	1,9
Львівська	546,7	85,3	203,2	20,5
Миколаївська	1282,2	17,1	445,7	59,5
Одеська	871,4	7,2	268,8	52,2
Полтавська	1292,3	24,4	477,8	25,4
Рівненська	470,5	76,7	164,5	1,5
Сумська	1344,0	49,3	114,0	25,8
Тернопільська	1065,7	10,7	159,0	10,0
Харківська	1460,3	69,4	318,3	45,9
Херсонська	2775,3	68,1	419,5	36,6
Хмельницька	1971,8	17,8	286,5	3,1
Черкаська	1962,1	49,1	333,7	42,9
Чернівецька	497,6	2,0	108,2	19,7
Чернігівська	1278,0	23,9	286,9	40,6

Завдання 2. Проаналізуйте регіональний розподіл інвестицій в основний капітал і прямих іноземних інвестицій на одного жителя в харчову промисловість України (табл. 4.7). Виділіть по три групи регіонів за обсягом інвестицій в основний капітал і

прямих іноземних інвестицій на одного жителя в харчову промисловість (регіони з найбільшим, середнім та найменшим обсягами). Визначте чинники, які зумовлюють такий регіональний розподіл інвестицій в основний капітал і прямих іноземних інвестицій на одного жителя в харчову промисловість України.

Рекомендована література

Мезенцева Н. І. Інвестиційна діяльність в агропродовольчому виробництві України: регіональні аспекти : монографія / Н. І. Мезенцева, І. М. Мороз. – К. : Обрії, 2011. – 163 с.

Мезенцева Н. І. Територіальна диференціація інвестиційної діяльності в сільському господарстві України / Н. І. Мезенцева // Економічна та соціальна географія. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2010. – Вип. 60. – С. 226–232.

Пістун М. Д. Географія агропромислових комплексів / М. Д. Пістун, В. О. Гуцал, Н. І. Провотар. – К. : Либідь, 1997.

5. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття 1 СУЧАСНИЙ СТАН І РОЗМІЩЕННЯ ГАЛУЗЕЙ РОСЛИННИЦТВА В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

1. Сучасний стан і розміщення зернового господарства України.

2. Сучасний стан і розміщення галузей з вирощування технічних культур в Україні.

3. Сучасний стан і розміщення овочівництва, садівництва, виноградарства та баштанництва в Україні.

4. Сучасний стан і розміщення галузей тваринництва в Україні.

Рекомендована література

Пістун М. Д. Географія агропромислових комплексів / М. Д. Пістун, В. О. Гуцал, Н. І. Провотар. – К. : Либідь, 1997.

Паламарчук М. М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії / М. М. Паламарчук, О. М. Паламарчук. – К. : Знання, 1998.

Соціально-економічна географія України : навч. посіб. / за ред. О. І. Шаблія. – Л. : Світ, 2000.

Комплексний атлас України. – К. : ДНВП "Картографія", 2005.

Сухий П. О. Агропромисловий комплекс західноукраїнського регіону: монографія / П. О. Сухий. – Чернівці : Рута, 2008.

Кузнецова І. О. Зерновий ринок України: історія створення та тенденції розвитку : монографія / І. О. Кузнецова. – О. : Поліграф, 2008.

Саковська О. М. Організація та функціонування регіонального ринку зерна / О. М. Саковська // Економіка АПК. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – № 11. – С. 45–50.

- Кваша С. М.* Економічне обґрунтування програми виробництва зерна пшениці в Україні / С. М. Кваша, М. М. Ільчук, І. А. Конович // Економіка АПК. – К. : ННЦ ІАЕ, 2013. – № 3. – С.16–25.
- Шайко О. Г.* Шляхи підвищення ефективності виробництва олійних культур на регіональному рівні / О. Г. Шайко, С. М. Концеба // Економіка АПК. – К. : ННЦ ІАЕ, 2013. – № 5. – С. 31–37.
- Канінський М. П.* Підвищення конкурентоспроможності продукції овочівництва : монографія / М. П. Канінський. – К. : ННЦ ІАЕ, 2005. – 166 с.
- Сільське господарство України за 2013 рік [*Електронний ресурс*] : стат. зб. / за ред. Ю. М. Остапчука. – К. : Держслужба стат. України, 2014. – 374 с. Режим доступу: <http://library.oseu.edu.ua/docs/Sil's'ke%20gospodarstvo%20Ukrayiny%20za%202010%20rik.pdf>.

Семінарське заняття 2
СУЧАСНИЙ СТАН І РОЗМІЩЕННЯ
ГАЛУЗЕЙ ТВАРИННИЦТВА
В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

1. Сучасний стан і розміщення скотарства в Україні.
2. Сучасний стан і розміщення свинарства в Україні.
3. Сучасний стан і розміщення птахівництва в Україні.
4. Сучасний стан і розміщення вівчарства в Україні.

Рекомендована література

- Пістун М. Д.* Географія агропромислових комплексів / М. Д. Пістун, В. О. Гуцал, Н. І. Провотар. – К. : Либідь, 1997.
- Паламарчук М. М.* Економічна і соціальна географія України з основами теорії / М. М. Паламарчук, О. М. Паламарчук. – К. : Знання, 1998.
- Соціально-економічна географія України : навч. посіб. / за ред. О. І. Шаблія. – Л. : Світ, 2000.
- Комплексний атлас України. – К. : ДНВП "Картографія", 2005.

- Сухий П.О.* Агропромисловий комплекс західноукраїнського регіону: монографія / П. О. Сухий. – Чернівці : Рута, 2008.
- Аюбов Р. А.* Напрями розвитку свинарства в Україні / Р. А. Аюбов // Економіка АПК. – К. : ННЦ ІАЕ, 2012. – № 4. – С. 38–40.
- Амбросов В. Я.* Шляхи відтворення тваринництва / В. Я. Амбросов // Економіка АПК. – К. : ННЦ ІАЕ, 2012. – № 5. – С. 37–41.
- Микитюк В. М.* Шляхи відродження галузі скотарства і основні детермінанти / В. М. Микитюк // Економіка АПК. – 2012. – №11. – С. 29–36.
- Пабат В. О.* Основні фактори, що зумовлюють якість продукції тваринництва / В. О. Пабат, Д. Т. Віннічук // Економіка АПК. – К. : ННЦ ІАЕ, 2013. – № 12. – С. 108–114.
- Янишин Я. С.* Розвиток вітчизняного молочного скотарства в контексті світових тенденцій ринку молока / Я. С. Янишин, Ю. П. Кошуба // Економіка АПК. – К. : ННЦ ІАЕ, 2013. – № 4. – С. 82.
- Моніторинг стану галузі тваринництва та ринків м'ясо-молочної продукції за 2012 рік у цифрах, графіках, діаграмах : аналіт. зб. / І. М. Демчак та ін. – К. : 2013.
- Сільське господарство України за 2013 рік [*Електронний ресурс*] : стат. зб. / за ред. Ю. М Остапчука. – К. : Держслужба стат. України, 2014. – 374 с. Режим доступу: <http://library.oseu.edu.ua/docs/Sil's'ke%20gospodarstvo%20Ukrayiny%20za%202010%20rik.pdf>

Семінарське заняття 3

СУЧАСНИЙ СТАН І РОЗМІЩЕННЯ ГАЛУЗЕЙ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

1. Сучасний стан і розміщення борошномельно-круп'яної промисловості України.
2. Сучасний стан і розміщення цукрової промисловості України.
3. Сучасний стан і розміщення кондитерської промисловості України.

Рекомендована література

- Продовольчий комплекс України: стан і перспективи розвитку : монографія / Л. В. Дейнеко, А. О. Коваленко, П. І. Коренюк, Е. І. Шелудько ; за ред. Б. М. Данилишина. – К. : Наук. думка, 2007.
- Пістун М. Д.* Географія агропромислових комплексів / М. Д. Пістун, В. О. Гуцал, Н. І. Провотар. – К. : Либідь, 1997.
- Заставний Ф. Д.* Географія України : підручник / Ф. Д. Заставний. – Львів : Світ, 1997.
- Паламарчук М. М.* Економічна і соціальна географія України з основами теорії : посібник / М. М. Паламарчук, О. М. Паламарчук. – К. : Знання, 1998
- Соціально-економічна географія України : навч. посіб. / за ред. О. І. Шаблія. – Л. : Світ, 2000.
- Ищук С. І.* Промислові комплекси України. Наукові основи територіальної організації : навч. посіб. / С. І. Ищук. – К. : Вид. Паливода А. В., 2003.
- Комплексний атлас України. – К. : ДНВП "Картографія", 2005.
- Томілін О. О.* Розвиток цукробурякового виробництва в ринкових умовах / О. О. Томілін // Економіка АПК. – К. : ННЦ ІАЕ, 2012. – № 11. – С. 29–36.
- Ткаченко Н. М.* Шляхи реформування цукрової галузі України та її адаптація до ринкових умов / Н. М. Ткаченко, І. Й. Кравченко // Економіка АПК. – К. : ННЦ ІАЕ, 2013. – № 4. – С. 28–36.
- Бондар В. С.* Цукробуряковий підкомплекс України: напрями стабілізації та індикатори розвитку до 2020 р. / В. С. Бондар, А. В. Фурса // Економіка АПК. – К. : ННЦ ІАЕ, 2014. – № 1. – С. 20–30.
- Україна у цифрах – 2013 [*Електронний ресурс*] / за ред. О. Г. Осауленка. – К. : Держкомстат України, 2014. – 251 с. Режим доступу: <http://library.oseu.edu.ua/docs/Ukraine%20u%20cifrah%20-%202011.pdf>
- Дейнеко Л. В.* Стан і просторовий розвиток харчової промисловості України [*Електронний ресурс*] / Л. В. Дейнеко, П. М. Купчак // Сайт для вчених та професіоналів агробізнесу Інновації Причорноморського регіону. – Режим доступу : http://www.agroin.org/statti/deyneko_3.html.

Семінарське заняття 4
СУЧАСНИЙ СТАН І РОЗМІЩЕННЯ
ГАЛУЗЕЙ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

1. Сучасний стан і розміщення олійно-жирової промисловості України.
2. Сучасний стан і розміщення тютюнової промисловості України.
3. Сучасний стан і розміщення вино-горілчаної промисловості України.

Рекомендована література

- Продовольчий комплекс України: стан і перспективи розвитку : монографія / Л. В. Дейнеко, А. О. Коваленко, П. І. Коренюк, Е. І. Шелудько ; за ред. Б. М. Данилишина. – К. : Наук. думка, 2007.
- Пістун М. Д.* Географія агропромислових комплексів / М. Д. Пістун, В. О. Гуцал, Н. І. Провотар. – К. : Либідь, 1997.
- Заставний Ф. Д.* Географія України / Ф. Д. Заставний. – Л. : Світ, 1997.
- Паламарчук М. М.* Економічна і соціальна географія України з основами теорії : посібник / М. М. Паламарчук, О. М. Паламарчук. – К. : Знання, 1998
- Соціально-економічна географія України : навч. посіб. / за ред. О. І. Шаблія. – Л. : Світ, 2000.
- Іщук С. І.* Промислові комплекси України. Наукові основи територіальної організації : навч. посіб. / С. І. Іщук. – К. : Вид. Паливода А. В., 2003.
- Комплексний атлас України. – К. : ДНВП "Картографія", 2005.
- Кузьмінська Н. Л.* Особливості функціонування олійно-жирової галузі України / Н. Л. Кузьмінська // Економіка АПК. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011 – № 12. – С. 161–166.
- Коткова Н. С.* Розвиток ринку спирту в Україні під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів / Н. С. Коткова // Економіка АПК. – К. : ННЦ ІАЕ, 2014. – № 1. – С. 33–40.

Україна у цифрах – 2013 [Електронний ресурс] / за ред. О. Г. Осауленка. – К. : Держкомстат України, 2014. – 251 с. Режим доступу: <http://library.oscu.edu.ua/docs/Ukraine%20u%20cifrah%20-%202011.pdf>

Дейнеко Л. В. Стан і просторовий розвиток харчової промисловості України [Електронний ресурс] / Л. В. Дейнеко, П. М. Купчак // Сайт для вчених та професіоналів агробізнесу Інновації Причорноморського регіону. – Режим доступу : http://www.agroin.org/statti/deyneko_3.html.

Семінарське заняття 5

СУЧАСНИЙ СТАН І РОЗМІЩЕННЯ ГАЛУЗЕЙ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

1. Сучасний стан і розміщення галузей м'ясної промисловості України.

2. Сучасний стан і розміщення галузей молочної промисловості України.

Рекомендована література

Продовольчий комплекс України: стан і перспективи розвитку : монографія / Л. В. Дейнеко, А. О. Коваленко, П. І. Коренюк та ін. ; за ред. Б. М. Данилишина. – К. : Наукова думка, 2007.

Пістун М. Д. Географія агропромислових комплексів / М. Д. Пістун, В. О. Гуцал, Н. І. Провотар. – К. : Либідь, 1997.

Заставний Ф. Д. Географія України / Ф. Д. Заставний. – Л. : Світ, 1997.

Паламарчук М. М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії / М. М. Паламарчук, О. М. Паламарчук. – К. : Знання, 1998.

Соціально-економічна географія України : навч. посіб. / за ред. О. І. Шаблія. – Л. : Світ, 2000.

Іщук С. І. Промислові комплекси України. Наукові основи територіальної організації : навч. посіб. / С. І. Іщук. – К. : Вид. Паливода А. В., 2003.

- Комплексний атлас України. – К. : ДНВП "Картографія", 2005.
- Шиян Н. І.* Сільське населення у формуванні регіональних відмінностей виробництва молока / Н. І. Шиян // Економіка АПК. – К. : ННЦ ІАЕ, 2013. – № 1. – С. 49–55.
- Шиян Н. І.* Концентрація виробництва молока в системі чинників підвищення його ефективності / Н. І. Шиян // Економіка АПК. – К. : ННЦ ІАЕ, 2013. – № 11. – С. 38–44.
- Капась О. М.* Актуальні проблеми розвитку молокопродуктового підкомплексу України / О. М. Капась // Економіка АПК. – К. : ННЦ ІАЕ, 2013. – № 9. – С. 92–98.
- Україна у цифрах – 2013 [*Електронний ресурс*] / за ред. О. Г. Осауленка. – К. : Держкомстат України, 2014. – 251 с. Режим доступу : <http://library.oseu.edu.ua/docs/Ukraine%20u%20cifrah%20-%202011.pdf>
- Дейнеко Л. В.* Стан і просторовий розвиток харчової промисловості України [*Електронний ресурс*] / Л. В. Дейнеко, П. М. Купчак // Сайт для вчених та професіоналів агробізнесу Інновації Причорноморського регіону. – Режим доступу : http://www.agroin.org/statti/deyneko_3.html.

Семінарське заняття 6
ГЕОГРАФІЯ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В АПК УКРАЇНИ

1. Місце України на світовому ринку сільськогосподарської продукції та продовольства
2. Географія експорту сільськогосподарської продукції та продовольства в Україні
3. Географія імпорту сільськогосподарської продукції та продовольства в Україні

Рекомендована література

- Пістун М. Д.* Географія агропромислових комплексів / М. Д. Пістун, В. О. Гуцал, Н. І. Провотар. – К. : Либідь, 1997.

- Салькова І. Ю.* Україна в міжнародній торгівлі пшеницею / І. Ю. Салькова // Економіка АПК. – К. : ННЦ ІАЕ, 2014. – № 1. – С. 75–79.
- Сухий П. О.* Проблеми та перспективи розвитку агропродовольчого комплексу у зв'язку із вступом України до СОТ / П. О. Сухий, М. Д. Заячук, Т. Д. Некрасова // Наукові записки ТНПУ. Сер. Географія – Тернопіль : Вид-во ТНПУ, 2008. – № 2. Вип. 24.
- Тенденції на світових регіональних ринках зерна та перспективи України / І. Г. Кириленко та ін. // Економіка АПК. – К. : ННЦ ІАЕ, 2013. – № 2. – С. 33–43.
- Сільське господарство України за 2013 рік [*Електронний ресурс*] : стат. зб. / за ред. Ю. М. Остапчука. – К. : Держслужба стат. України, 2014. – 374 с. Режим доступу : <http://library.oseu.edu.ua/docs/Sil's'ke%20gospodarstvo%20-Ukrayiny%20za%202010%20rik.pdf>

Семінарське заняття 7

ГЕОГРАФІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АПК УКРАЇНИ

1. Географія інвестиційної діяльності в сільському господарстві України
2. Географія інвестиційної діяльності в харчовій промисловості України
3. Інвестиційні проекти в харчовій промисловості України

Рекомендована література

- Мезенцева Н. І.* Інвестиційна діяльність в агропродовольчому виробництві України: регіональні аспекти / Н. І. Мезенцева, І. М. Мороз. – К. : Обрії, 2011.
- Мезенцева Н. І.* Територіальна диференціація інвестиційної діяльності в сільському господарстві України / Н. І. Мезенцева, І. М. Кучинська // Економічна та соціальна географія. – К. : Обрії, 2010. – Вип. 60. – С. 226–232.

Шебаніна О. В. Інвестиційне забезпечення розвитку продовольчого підкомплексу АПК / О. В. Шебаніна // Економіка АПК. – К. : ННЦ ІАЕ, 2007. – № 2. – С. 56–61.

Сільське господарство України за 2013 рік [*Електронний ресурс*] : стат. зб. / за ред. Ю. М. Остапчука. – К. : Держслужба стат. України, 2014. – 374 с. Режим доступу : <http://library.oseu.edu.ua/docs/Sil's'ke%20gospodarstvo%20Ukrayiny%20za%202010%20rik.pdf>

6. ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Географія галузей сільськогосподарського виробництва в Україні (галузь за вибором студента)
2. Географія галузей харчової промисловості України (галузь за вибором студента)
3. Ринок зерна в Україні
4. Ринок цукру в Україні
5. Ринок олії в Україні
6. Ринок кондитерських виробів в Україні
7. Ринок молокопродукції в Україні
8. Ринок м'ясопродукції в Україні
9. Ринок тютюнових виробів в Україні
10. Ринок вино-горілчаних виробів в Україні
11. Продовольча безпека у світі
12. Продовольча допомога в світі. ФАО
13. Продовольча безпека в регіонах України
14. Україна на світовому ринку сільськогосподарської продукції та продовольства
15. Зовнішньоекономічна діяльність в АПК України
16. Експорт та імпорт продовольства в Україні
17. Географія інвестиційної діяльності в сільському господарстві України
18. Географія інвестиційної діяльності в харчовій промисловості України
19. Географія інвестиційних проектів в галузях харчової промисловості України (галузь за вибором студента)
20. Географія фермерства в Україні
21. Географія малого підприємництва в АПК України
22. Особисті підсобні господарства громадян в агропромисловому виробництві України
23. Виставки та ярмарки агропродовольчої продукції в Україні

7. ЗАПИТАННЯ НА ІСПИТ

1. Значення та основні завдання географії АПК.
2. Розвиток географії АПК як науки.
3. Об'єкт і предмет вивчення географії АПК.
4. Методи дослідження географії АПК.
5. Агропромислова інтеграція: сутність, види.
6. Агропромислові цикли виробництв.
7. Типізація АПТК.
8. Зовнішні зв'язки АПК.
9. Внутрішні зв'язки АПК.
10. Функціональна структура АПК.
11. Компонентна структура АПК.
12. Територіальна структура АПК.
13. Організаційно-управлінська структура АПК України.
14. Організаційні форми в АПК України.
15. Поняття агробізнесу.
16. Агробізнес у країнах ЄС с Латинської Америки.
17. Агропродовольчий ринок: сутність, структура.
18. Кон'юнктура агропродовольчого ринку.
19. Компонентна структура агропродовольчого ринку.
20. Територіальна структура агропродовольчого ринку.
21. Агропродовольчий маркетинг.
22. Географія ринкової інфраструктури агропродовольчого ринку.
23. Географія товарних бірж в агробізнесі України.
24. Агроторгові дома в Україні.
25. Географія фінансово-кредитної інфраструктури агропродовольчого ринку України.
26. Виставки, ярмарки та аукціони продовольчої продукції в Україні.
27. Природна й економічна родючість землі.
28. Агрокліматичні передумови розвитку агропромислового виробництва.
29. Соціально-економічні фактори розвитку агропромислового виробництва.

30. Організаційно-правові умови розвитку агропромислового виробництва.

31. Значення та особливості сільськогосподарського виробництва.

32. Метод виробничо-територіальної типізації господарств.

33. Чинники й особливості розміщення переробних підприємств АПК.

34. Розміщення виробничої інфраструктури АПК.

35. Сучасний стан агробізнесу в Україні.

36. Особливості ринкових перетворень в АПК України і зарубіжжя.

37. Продовольча безпека.

38. Продовольча доступність.

39. Продовольча безпека в регіонах України.

40. Рівні продовольчої доступності України та країн "Великої сімки".

41. Географія фермерських господарств в Україні.

42. Особисті селянські господарства в Україні.

43. Світовий ринок продовольства: основні тенденції.

44. Світова продовольча безпека та допомога.

45. Діяльність ФАО.

46. Географія рослинництва в Україні

47. Географія тваринництва в Україні.

48. Ринок зерна в Україні.

49. Ринок цукру в Україні.

50. Ринок плодоовочеконсервної продукції в Україні.

51. Ринок олії в Україні.

52. Ринок кондитерської продукції в Україні.

53. Ринок м'яса та м'ясопродукції в Україні.

54. Ринок молока та молокопродукції в Україні.

55. Показники товарності та собівартості агропродовольчого виробництва.

56. Показники спеціалізації агропродовольчого виробництва.

57. Концепція агропромислового районування України.

58. Умови й фактори формування Поліського АПТК України.

59. Умови й фактори формування Лісостепового АПТК України.

60. Умови й фактори формування Степового АПТК України.

61. Спеціалізація та внутрішньозональні елементи Поліського АПТК України.
62. Спеціалізація та внутрішньозональні елементи Лісостепового АПТК України.
63. Спеціалізація та внутрішньозональні елементи Степового АПТК України.
64. Кримський гірський АПТК України.
65. Передкарпатський АПТК України.
66. Карпатський гірський АПТК України.
67. Закарпатський АПТК України.
68. Субтропічний АПТК України.
69. Модель приміського АПТК.
70. Київський приміський АПТК.
71. Поняття інвестиційної привабливості в АПК.
72. Інвестиційна привабливість агробізнесу України.
73. Географія інвестиційної діяльності в АПК України.
74. Регіональні інвестиційні програми в АПК України.
75. Географія зовнішньоекономічних зв'язків в АПК України.

9. СТАТИСТИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ НАПИСАННЯ РЕФЕРАТІВ І ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Таблиця 9.1

Динаміка виробництва зернових і зернобобових культур
у регіонах України

Регіони	Зібрана площа, тис. га		Валовий збір, тис. т		Урожайність, ц / га зібраної площі	
	2014	2013	2014	2013	2014	2013
АР Крим	–	476,3	–	764,8	–	16,1
Вінницька	834,6	871,7	5063,1	4852,3	60,7	55,7
Волинська	271,1	264,7	1036,8	902,0	38,3	34,1
Дніпропетровська	1158,0	1164,0	3317,8	3710,3	28,7	31,9
Донецька	692,3	769,4	2362,8	2210,3	34,1	28,7
Житомирська	363,9	411,7	1907,6	2108,6	52,4	51,2
Закарпатська	88,7	87,5	343,4	325,0	38,7	37,1
Запорізька	883,9	891,2	2417,6	2111,0	27,4	23,7
Івано-Франківська	161,2	157,5	780,0	677,6	48,4	43,0
Київська	560,2	600,3	3361,6	3343,0	60,0	55,7
Кіровоградська	794,9	854,6	3469,1	3781,4	43,6	44,2
Луганська	371,0	537,7	1226,3	1292,9	33,1	24,0
Львівська	302,7	300,2	1421,9	1186,1	47,0	39,5
Миколаївська	940,7	952,3	2864,0	2803,8	30,4	29,4
Одеська	1175,2	1176,2	3677,2	3670,8	31,3	31,2
Полтавська	949,2	1009,8	4821,5	5639,6	50,8	55,9
Рівненська	255,9	267,7	1222,7	1108,6	47,8	41,4
Сумська	634,0	664,4	3940,6	3588,1	62,2	54,0
Тернопільська	478,5	477,3	2651,4	2228,9	55,4	46,7
Харківська	993,6	1041,8	4466,3	4201,5	44,9	40,3
Херсонська	761,0	759,8	2156,2	1686,4	28,3	22,2
Хмельницька	540,4	607,9	3289,1	3039,5	60,9	50,0
Черкаська	635,7	655,1	3699,7	4068,5	58,2	62,1
Чернівецька	126,7	136,0	669,7	625,5	52,9	46,0
Чернігівська	653,9	668,5	3692,9	3123,6	56,5	46,7
Україна	14627,3	15804,4	63859,3	63051,3	43,7	39,9

Таблиця 9.2

**Виробництво зернових і зернобобових культур в Україні
у 2014 р. за категоріями господарств**

Регіони	Валовий збір, тис. т		Зібрана площа, тис. га		Урожайність, ц / га	
	Сільськогосп. підприємства	Господарства населення	Сільськогосп підприємства	Господарства населення	Сільськогосп. підприємства	Господарства населення
АР Крим	–	–	–	–	–	–
Вінницька	4036,1	807,9	718,4	153,3	56,2	52,7
Волинська	458,2	443,5	110,2	154,5	41,6	28,7
Дніпропетровська	2430,0	1280,2	732,5	431,5	33,2	29,7
Донецька	1479,1	730,6	504,2	265,1	29,3	27,6
Житомирська	1907,2	195,6	351,1	60,8	54,3	32,2
Закарпатська	51,0	274,0	16,3	71,2	31,3	38,5
Запорізька	1579,9	530,6	657,0	234,2	24,1	22,7
Івано-Франківська	440,3	237,3	90,2	67,3	48,8	35,2
Київська	2954,6	370,7	511,2	89,1	57,8	41,6
Кіровоградська	3176,2	605,2	683,7	170,9	46,5	35,4
Луганська	1109,4	182,8	447,6	89,8	24,8	20,4
Львівська	784,0	402,2	180,0	120,2	43,6	33,5
Миколаївська	1784,7	1018,7	576,4	375,9	31,0	27,1
Одеська	2678,0	992,4	848,0	328,2	31,6	30,2
Полтавська	4717,3	920,1	797,0	212,8	59,2	43,2
Рівненська	745,9	355,0	146,2	120,7	51,0	29,4
Сумська	3382,5	209,6	603,2	61,3	56,1	34,2
Тернопільська	1747,4	475,0	354,6	131,5	50,6	36,1
Харківська	3093,8	1108,1	774,5	267,3	39,9	41,5
Херсонська	942,1	741,8	383,4	376,1	24,6	19,7
Хмельницька	2679,0	357,7	509,6	97,7	52,6	36,6
Черкаська	3590,4	480,0	554,3	100,8	64,8	47,6
Чернівецька	274,6	350,9	60,9	75,1	45,1	46,7
Чернігівська	2961,8	157,6	611,1	57,2	48,5	27,6
Україна	49003,5	13227,6	11213,7	41125,0	43,0	31,4

Таблиця 9.3

Динаміка виробництва пшениці в регіонах України

Регіони	Зібрана площа, тис. га		Валовий збір, тис. т		Урожайність ц/га/зібраної площі	
	2014	2013	2014	2013	2014	2013
АР Крим	–	242,4	–	351,1	–	14,5
Вінницька	339,8	355,3	1742,2	1520,8	51,3	42,8
Волинська	139,4	132,3	572,5	475,9	41,7	36,0
Дніпропетровська	484,9	527,4	1656,0	1769,4	34,2	33,5
Донецька	365,0	434,5	1406,1	1386,8	38,5	31,9
Житомирська	95,8	106,9	376,9	326,5	39,3	30,6
Закарпатська	35,8	35,7	123,1	114,6	34,4	32,1
Запорізька	563,2	567,4	1696,3	1480,7	30,1	26,1
Івано-Франківська	68,7	63,0	287,4	218,9	41,9	34,8
Київська	188,5	187,5	897,5	827,1	47,6	44,1
Кіровоградська	242,0	270,4	1052,9	1115,0	43,5	41,2
Луганська	200,7	300,8	727,8	705,5	36,3	23,5
Львівська	161,1	162,6	731,6	587,5	45,4	36,1
Миколаївська	402,7	401,7	1351,4	1207,8	33,6	30,1
Одеська	541,8	505,7	1848,1	1634,3	34,1	32,3
Полтавська	223,4	254,6	982,3	1150,5	44,0	45,2
Рівненська	101,2	104,0	438,3	343,8	43,3	33,0
Сумська	177,4	198,8	880,8	864,5	49,6	43,5
Тернопільська	196,4	198,0	965,4	692,6	49,1	35,0
Харківська	410,5	467,6	2003,4	2026,8	48,8	43,3
Херсонська	470,3	432,4	1381,9	875,1	29,4	20,2
Хмельницька	194,8	212,7	1030,1	828,4	52,9	38,9
Черкаська	210,2	207,8	1060,1	1063,1	50,4	51,2
Чернівецька	41,2	48,2	196,5	164,0	47,7	34,0
Чернігівська	155,8	148,1	705,4	548,2	45,3	37,0
Україна	6010,6	6566,1	24114,0	22279,3	40,1	33,9

Таблиця 9.4

**Виробництво пшениці в Україні у 2014 р.
за категоріями господарств**

Регіони	Валовий збір, тис. т		Зібрана площа, тис. га		Урожайність, ц / га	
	Сільсько- господарські підприємства	Господарства населення	Сільсько- господарські підприємства	Господарства населення	Сільсько- господарські підприємства	Господарства населення
АР Крим	–	–	–	–	–	–
Вінницька	1303,2	217,6	307,4	47,9	42,4	45,5
Волинська	225,1	250,7	56,3	76,0	40,0	33,0
Дніпропетровська	1396,1	373,3	402,8	124,8	34,7	29,9
Донецька	1109,1	277,3	346,4	88,1	32,0	31,5
Житомирська	263,6	62,9	86,2	20,9	30,6	30,1
Закарпатська	23,2	91,4	7,6	28,1	30,5	32,5
Запорізька	1165,2	315,6	448,3	119,1	26,0	26,5
Івано-Франківська	142,9	76,0	41,2	21,8	34,7	34,8
Київська	672,9	153,9	152,6	34,7	44,1	44,3
Кіровоградська	957,6	157,9	228,8	41,6	41,9	37,9
Луганська	640	65,0	265,8	35,0	24,1	18,6
Львівська	330,1	257,5	90,5	72,1	36,5	35,7
Миколаївська	871,6	336,2	283,4	118,3	30,8	28,4
Одеська	1310,8	323,2	405,3	100,4	32,3	32,2
Полтавська	937,6	212,9	205,3	49,3	45,7	43,2
Рівненська	183,3	160,3	54,7	49,3	33,5	32,5
Сумська	801,0	63,5	183,2	15,6	43,7	40,7
Тернопільська	495,2	197,4	142,1	55,9	34,9	35,3
Харківська	1674,2	352,6	391,7	75,9	42,7	46,4
Херсонська	499,7	375,1	230,7	201,5	21,7	18,6
Хмельницька	718,7	108,8	183,2	29,3	39,2	37,1
Черкаська	895,5	167,2	173,2	34,6	51,7	48,4
Чернівецька	117,9	46,1	34,8	13,4	33,9	34,4
Чернігівська	501,1	47,1	132,0	16,2	38,0	29,2
Україна	17236,8	46896,6	4853,7	1469,7	34,8	31,0

Таблиця 9.5

Динаміка виробництва кукурудзи на зерно в регіонах України

Регіони	Зібрана площа, тис. га		Валовий збір, тис. т		Урожайність, ц / га зібраної площі	
	2014	2013	2014	2013	2014	2013
АР Крим	–	9,8	–	87,6	–	89,2
Вінницька	327,1	345,3	2702,7	2785,7	82,6	80,7
Волинська	23,9	24,6	184,9	174,8	77,5	71,1
Дніпропетровська	348,1	322,7	929,1	1315,5	26,7	40,8
Донецька	101,1	95,3	366,7	358,3	36,3	37,6
Житомирська	178,9	199,6	1292,9	1567,1	72,3	78,5
Закарпатська	42,9	41,8	196,4	187,1	45,8	44,9
Запорізька	47,0	53,0	130,7	174,2	27,8	32,8
Івано-Франківська	49,8	52,5	355,8	348,6	71,5	66,4
Київська	259,1	291,7	2053,3	2172,4	79,2	74,5
Кіровоградська	367,3	389,6	1834,4	2153,3	49,9	55,3
Луганська	89,3	105,0	316,3	345,5	35,4	32,9
Львівська	62,2	61,3	434,1	393,1	69,7	64,2
Миколаївська	133,9	141,8	499,2	733,5	37,3	51,7
Одеська	162,1	169,7	546,0	806,3	33,7	47,5
Полтавська	581,8	592,7	3380,1	4081,3	58,1	68,9
Рівненська	61,3	63,1	506,3	514,7	82,6	81,5
Сумська	325,5	317,7	2672,7	2412,4	82,1	75,9
Тернопільська	153,4	159,8	1188,1	1206,4	77,5	75,5
Харківська	301,0	319,1	1606,8	1604,8	53,4	50,3
Херсонська	43,3	59,6	224,5	375,8	51,8	63,1
Хмельницька	209,6	251,2	1727,4	1825,2	82,4	72,6
Черкаська	325,8	339,4	2286,8	2662,7	70,2	78,4
Чернівецька	63,0	66,9	399,7	407,1	63,4	60,8
Чернігівська	369,5	353,7	2661,9	2255,5	72,0	63,8
Україна	4626,9	4826,9	28496,8	30949,6	61,6	64,1

Таблиця 9.6

Динаміка виробництва цукрових буряків у регіонах України

Регіони	Зібрана площа, тис. га		Валовий збір, тис. т		Урожайність, ц / га зібраної площі	
	2014	2013	2014	2013	2014	2013
АР Крим	–	–	–	–	–	–
Вінницька	60,9	64,0	3044,2	2562,3	499,9	400,4
Волинська	15,7	17,5	650,7	580,0	414,8	330,8
Дніпропетровська	0,7	0,8	28,6	38,3	401,4	494,3
Донецька	0,8	0,8	19,3	16,3	254,6	215,3
Житомирська	12,6	9,9	639,8	424,5	507,8	429,3
Закарпатська	–	–	–	–	–	–
Запорізька	–	–	–	–	–	–
Івано-Франківська	2,3	2,3	121,4	69,3	521,0	303,0
Київська	22,2	15,5	1328,7	702,6	598,1	453,7
Кіровоградська	14,9	8,4	526,4	284,3	353,3	339,3
Луганська	0,1	0,0	2,1	0,8	241,8	304,3
Львівська	15,8	16,3	780,8	653,7	494,6	400,3
Миколаївська	1,3	2,8	65,6	146,3	491,1	517,7
Одеська	–	0,0	–	0,9	–	236,4
Полтавська	39,7	31,4	1740,0	1546,1	438,6	493,2
Рівненська	13,0	12,2	544,1	531,4	419,6	434,9
Сумська	1,8	1,0	77,1	30,9	437,2	298,0
Тернопільська	37,3	33,5	1734,1	1002,6	464,9	299,4
Харківська	19,7	10,8	840,9	387,5	426,6	360,8
Херсонська	–	–	–	–	м	–
Хмельницька	44,4	24,6	2362,7	1057,7	532,1	430,1
Черкаська	17,3	11,4	862,7	481,8	498,5	421,5
Чернівецька	2,8	0,3	109,5	9,3	388,6	310,8
Чернігівська	6,9	7,0	255,4	262,8	367,7	375,9
Україна	330,2	270,5	15734,1	10789,4	476,5	398,9

Таблиця 9.7

**Виробництво цукрових буряків в Україні у 2014 р.
за категоріями господарств**

Регіони	Валовий збір, тис. т		Зібрана площа, тис. га		Урожайність, ц/га	
	сільсько- господарські підприємства	господарства насе- лення	сільсько- господарські підприємства	господарства населення	сільсько- господарські підприємства	господарства на- селення
АР Крим	-	-	-	-	-	-
Вінницька	2138,9	393,3	52,5	11,5	407,3	342,3
Волинська	309,4	270,5	7,6	9,9	409,2	271,3
Дніпропетровська	38,3	-	0,8	-	494,3	-
Донецька	0,6	15,7	0,1	0,7	140,7	220,0
Житомирська	400,5	21,9	9,2	0,7	435,0	321,6
Закарпатська	-	-	-	-	-	-
Запорізька	-	-	-	-	-	-
Івано-Франківська	37,9	31,4	1,1	1,2	339,9	268,0
Київська	593,7	108,9	12,2	3,3	486,2	333,0
Кіровоградська	280,3	4,0	8,2	0,2	342,5	205,1
Луганська	-	0,8	-	0,0	-	304,3
Львівська	627,4	23,0	15,5	0,8	403,9	289,0
Миколаївська	146,3	-	2,8	-	517,7	-
Одеська	-	0,9	-	0,0	-	236,4
Полтавська	1321,4	224,6	25,5	5,8	518,0	384,6
Рівненська	390,3	141,1	8,2	4,0	474,4	353,5
Сумська	-	30,9	-	1,0	-	298,0
Тернопільська	785,1	217,5	25,7	7,8	305,3	280,0
Харківська	257,7	129,8	7,1	3,7	365,2	352,0
Херсонська	-	-	-	-	-	-
Хмельницька	1047,0	10,7	24,2	0,4	432,4	286,3
Черкаська	459,2	16,1	10,9	0,5	419,0	341,8
Чернівецька	0,0	9,3	0,0	0,3	217,0	311,2
Чернігівська	226,7	36,0	5,4	1,6	423,3	220,0
Україна	9060,7	1686,4	217,0	53,4	417,5	315,8

Таблиця 9.8

**Виробництво картоплі в Україні у 2014 р.
за категоріями господарств**

Регіони	Валовий збір, тис. т		Зібрана площа, тис. га		Урожайність, ц/га	
	сільсько- господарські підприємства	господарства на- селення	сільсько- господарські підприємства	господарства на- селення	сільсько- господарські підприємства	господарства на- селення
АР Крим	–	–	–	–	–	–
Вінницька	10,7	1709,6	0,6	104,5	168,8	163,7
Волинська	10,9	1076,1	0,8	66,6	141,3	161,4
Дніпропетровська	29,2	507,2	1,5	49,2	189,0	103,2
Донецька	9,1	763,9	0,4	60,1	234,8	127,0
Житомирська	88,8	1242,2	3,8	57,5	233,5	216,0
Закарпатська	5,0	609,9	0,4	35,8	139,7	170,3
Запорізька	0,8	233,0	0,1	22,9	110,7	104,7
Івано-Франківська	5,8	893,0	0,3	60,3	185,7	148,1
Київська	58,0	1434,3	3,2	91,4	180,6	157,0
Кіровоградська	1,4	438,5	0,1	40,2	103,0	109,1
Луганська	1,0	397,0	0,1	31,7	126,7	125,1
Львівська	46,0	1527,5	2,0	92,6	232,1	165,0
Миколаївська	4,0	207,6	0,3	19,0	135,9	109,5
Одеська	2,9	506,9	0,2	37,9	165,8	133,8
Полтавська	15,2	968,9	1,1	57,1	134,6	169,8
Рівненська	8,1	1291,1	0,5	68,5	158,2	188,3
Сумська	14,0	1077,8	0,6	62,0	240,7	173,8
Тернопільська	123,0	1083,2	3,6	59,5	341,3	181,9
Харківська	0,4	1007,2	0,1	70,8	106,4	142,2
Херсонська	19,9	252,6	1,2	26,0	164,3	97,1
Хмельницька	58,7	1247,0	1,9	66,0	317,6	188,9
Черкаська	24,4	723,4	0,8	52,5	303,2	137,9
Чернівецька	8,4	588,7	0,3	33,5	245,2	176,0
Чернігівська	107,7	1411,5	5,4	75,1	198,8	187,9
Україна	653,4	21202,7	29,3	1341,0	221,5	158,3

Таблиця 9.9

**Динаміка поголів'я великої рогатої худоби
у фермерських господарствах України, тис. голів**

Регіони	Роки					
	1996	2001	2006	2011	2013	2014
АР Крим	0,8	1,2	1,7	2,4	2,1	1,2
Вінницька	0,5	10,2	12,4	8,6	8,8	9,0
Волинська	1,0	0,7	3,6	4,9	5,9	6,9
Дніпропетровська	1,6	8,9	4,7	2,3	3,4	3,5
Донецька	1,2	1,0	2,2	1,6	2,1	1,8
Житомирська	0,4	18,2	13,3	8,9	7,9	7,9
Закарпатська	1,7	1,8	1,1	1,6	2,0	1,6
Запорізька	1,0	0,9	1,2	0,9	1,6	1,1
Івано-Франківська	1,7	3,4	3,3	1,9	2,6	3,2
Київська	0,6	5,6	2,9	3,6	4,2	4,3
Кіровоградська	0,7	4,7	5,4	4,9	4,2	4,3
Луганська	0,7	5,7	3,8	3,7	4,8	5,1
Львівська	3,0	5,9	6,1	6,7	9,1	8,4
Миколаївська	2,3	0,1	0,9	1,2	1,9	1,9
Одеська	2,5	2,5	3,1	2,0	1,6	1,9
Полтавська	0,6	1,1	2,6	3,2	4,9	5,9
Рівненська	0,4	15,5	12,0	4,0	3,1	3,1
Сумська	0,4	0,9	4,1	5,0	5,4	5,4
Тернопільська	0,8	0,3	0,5	0,2	0,5	0,6
Харківська	0,8	3,6	5,4	4,0	4,2	4,4
Херсонська	1,4	0,2	1,0	0,9	1,0	1,0
Хмельницька	0,6	6,7	10,7	6,8	9,1	8,6
Черкаська	0,4	1,4	3,5	5,2	6,3	6,2
Чернівецька	0,9	0,7	0,8	1,0	0,7	0,8
Чернігівська	1,0	1,3	3,4	9,8	12,5	13,7
Україна	27,0	102,5	109,5	95,3	109,9	111,8

Таблиця 9.10

**Динаміка поголів'я великої рогатої худоби
в усіх категоріях господарств в Україні, тис. голів**

Регіони	Роки						
	1991	1996	2001	2006	2011	2013	2014
АР Крим	835,6	512,4	290,6	189,7	143,3	140,1	134,2
Вінницька	1247,1	912,1	558,8	423,1	317,2	343,4	322,8
Волинська	912,0	627,8	359,1	274,1	191,4	201,8	198,4
Дніпро-петровська	1290,6	991,1	386,9	216,2	134,2	146,2	144,7
Донецька	1066,0	743,4	317,9	234,1	141,9	136,7	127,8
Житомирська	1154,6	881,0	524,6	341,9	224,6	223,5	207,6
Закарпатська	352,5	241,2	182,4	171,0	143,1	144,1	144,3
Запорізька	1082,7	757,0	296,8	173,0	109,3	117,7	118,6
Івано-Франківська	581,8	437,4	320,6	258,8	185,8	192,2	188,8
Київська	1307,8	849,6	437,6	266,2	150,6	154,9	146,6
Кіровоградська	887,8	587,2	247,4	175,0	122,6	125,6	124,3
Луганська	852,6	575,9	239,0	169,4	115,2	117,4	112,4
Львівська	1095,4	771,1	565,7	362,7	251,9	250,3	240,4
Миколаївська	820,4	515,3	249,4	180,6	141,4	150,3	154,5
Одеська	1060,4	661,3	419,8	278,0	182,5	198,9	206,6
Полтавська	1258,4	972,7	503,7	354,5	264,5	279,5	272,1
Рівненська	810,3	592,1	345,4	261,8	174,2	183,3	183,3
Сумська	929,3	706,4	405,1	275,0	163,9	167,6	163,4
Тернопільська	930,7	666,4	387,5	261,3	182,4	196,5	185,8
Харківська	1274,6	966,5	466,2	279,8	194,8	207,3	210,0
Херсонська	866,0	566,4	237,0	199,7	122,1	118,8	121,6
Хмельницька	1165,7	933,4	558,4	380,7	269,2	272,3	261,2
Черкаська	958,5	732,2	422,5	279,6	208,8	212,6	209,1
Чернівецька	448,4	319,9	196,9	162,8	116,7	118,1	114,8
Чернігівська	1434,2	1037,5	504,4	345,1	242,8	246,6	238,6
Україна	24623,4	17557,3	9423,7	6514,1	4494,4	4645,9	4534,0

Таблиця 9.11

**Динаміка поголів'я великої рогатої худоби
в сільськогосподарських підприємствах в Україні, тис. голів**

Регіони	Роки						
	1991	1996	2001	2006	2011	2013	2014
АР Крим	767,4	395,5	139,8	62,3	27,8	23,6	19,6
Вінницька	1057,7	699,6	337,7	168,8	105,4	104,1	100,6
Волинська	756,4	467,6	183,7	115,1	67,4	69,9	65,8
Дніпро-петровська	1174,9	858,1	213,3	70,7	37,3	38,1	37,7
Донецька	991,0	640,2	192,3	119,4	81,1	66,4	57,6
Житомирська	949,1	679,7	320,9	163,4	87,0	81,1	72,7
Закарпатська	223,8	94,5	23,4	8,4	4,7	5,0	4,3
Запорізька	1022,9	670,3	190,2	72,3	33,1	28,4	26,5
Івано-Франківська	315,4	169,5	40,4	17,2	8,4	10,0	11,2
Київська	1161,0	700,7	302,5	171,9	99,1	98,4	92,4
Кіровоградська	815,9	492,2	124,8	50,3	33,2	31,2	30,2
Луганська	787,4	481,0	124,5	69,1	39,5	38,2	36,3
Львівська	695,8	397,0	103,5	40,6	24,2	25,3	22,8
Миколаївська	710,4	390,3	103,9	37,5	21,9	21,1	20,5
Одеська	960,9	509,3	192,9	85,3	39,7	34,1	32,6
Полтавська	1154,1	857,5	364,5	203,6	161,4	168,5	165,9
Рівненська	644,2	429,4	177,2	88,3	42,1	38,6	36,3
Сумська	847,0	609,2	290,1	168,9	93,5	93,5	90,5
Тернопільська	644,1	409,3	132,4	41,0	26,6	30,6	30,1
Харківська	1203,8	853,6	338,4	157,3	96,8	101,5	102,3
Херсонська	787,5	472,3	107,1	25,5	16,5	16,1	16,2
Хмельницька	931,3	711,9	315,5	155,2	81,2	84,4	78,3
Черкаська	866,2	633,3	311,5	163,0	133,7	133,5	129,2
Чернівецька	324,6	195,9	59,8	32,5	14,8	12,7	12,0
Чернігівська	1290,5	883,5	347,0	204,2	149,7	152,2	145,6
Україна	21083,3	13701,4	5037,3	2491,8	1526,4	1506,5	1437,5

Таблиця 9.12

**Динаміка поголів'я великої рогатої худоби
у господарствах населення в Україні, тис. голів**

Регіони	Роки						
	1991	1996	2001	2006	2011	2013	2014
АР Крим	68,2	116,9	150,8	127,4	115,5	116,5	114,6
Вінницька	189,4	212,5	221,1	254,3	211,8	239,3	222,2
Волинська	155,6	150,2	175,4	159,0	124,0	131,9	132,6
Дніпро-петровська	115,7	133,0	173,6	145,5	96,9	108,1	107,0
Донецька	75,0	103,2	125,6	114,7	60,8	70,3	70,2
Житомирська	205,5	201,3	203,7	178,5	137,6	142,4	134,9
Закарпатська	128,7	146,7	159,0	162,6	138,4	139,1	140,0
Запорізька	59,8	86,7	106,6	100,7	76,2	89,3	92,1
Івано-Франківська	266,4	267,9	280,2	241,6	177,1	182,2	177,6
Київська	146,8	148,9	135,1	94,3	51,5	56,5	54,2
Кіровоградська	71,9	95,0	122,6	124,7	89,4	94,4	94,1
Луганська	65,2	94,9	114,5	100,3	75,7	79,2	76,1
Львівська	399,6	374,1	462,2	322,1	227,7	225,2	217,6
Миколаївська	110,0	125,0	145,5	143,1	119,5	129,2	134,0
Одеська	99,5	152,0	226,9	192,7	142,8	164,8	174,0
Полтавська	104,3	115,2	139,2	150,9	103,1	111,0	106,2
Рівненська	166,1	162,7	168,2	173,5	132,1	144,7	147,0
Сумська	82,3	97,2	115,0	106,1	70,4	74,1	72,9
Тернопільська	286,6	257,1	255,1	220,3	155,8	165,9	155,7
Харківська	70,8	112,9	127,8	122,5	98,0	105,8	107,7
Херсонська	78,5	94,1	129,9	174,2	105,6	102,7	105,4
Хмельницька	234,4	221,5	242,9	225,5	188,0	187,9	182,9
Черкаська	92,3	98,9	111,0	116,6	75,1	79,1	79,9
Чернівецька	123,8	124,0	137,1	130,3	101,9	105,4	102,8
Чернігівська	143,7	154,0	157,4	140,9	93,1	94,4	93,0
Україна	3540,1	3855,9	4386,4	4022,3	2968,0	3139,4	3096,4

Таблиця 9.13

Динаміка виробництва м'яса в Україні, тис. т

Роки	М'ясо, усього	За видами					
		яловичина і телятина	свинина	баранина та козлятина	м'ясо птиці	кролятина	конина
Господарства всіх категорій							
1960	2067,6	714,8	955,1	72,4	255,2	36,7	33,4
1970	2850,1	1105,5	1331,0	42,7	311,8	40,0	19,1
1980	3500,0	1556,3	1315,0	29,4	522,2	63,9	13,2
1990	4357,8	1985,4	1576,3	45,8	708,4	30,2	11,7
1995	2293,7	1185,9	806,9	39,5	235,2	19,4	6,8
2000	1662,8	754,3	675,9	17,2	193,2	13,9	8,3
2005	1597,0	561,8	493,7	16,2	496,6	13,5	15,2
2009	1917,4	435,5	526,5	17,8	894,2	13,6	11,8
2010	2059,0	427,7	631,2	21,0	953,5	13,5	12,1
2011	2143,8	399,1	704,4	19,6	995,2	14,0	11,5
2012	2209,6	388,5	700,8	19,7	1074,7	14,2	11,7
2013	2389,4	427,8	711,7	14,4	1096,2	13,9	12,0
2014	2359,6	412,7	742,6	14,4	1164,7	13,4	11,8
Сільськогосподарські підприємства							
1960	1204,6	559,4	490,9	55,7	63,7	3,1	31,8
1970	1782,2	941,1	697,8	31,2	95,9	0,4	15,8
1980	2320,1	1328,8	710,9	19,9	246,6	2,2	11,7
1990	3099,0	1808,1	893,7	29,3	356,8	0,3	10,8
1995	1107,3	816,2	203,2	18,1	64,8	0,1	4,9
2000	438,1	305,2	91,4	2,3	35,8	0,0	3,4
2005	588,1	154,3	111,3	0,9	319,8	0,0	1,8
2009	1034,2	113,6	207,1	1,0	711,5	0,2	0,8
2010	1134,4	104,7	255,9	1,2	772,0	0,1	0,5
2011	1215,3	97,0	305,1	1,3	811,0	0,3	0,6
2012	1271,2	97,3	303,8	1,1	868,1	0,5	0,4
2013	1166,1	107,1	352,7	0,8	904,5	0,6	0,4
2014	1451,8	98,4	377,0	0,9	974,4	0,7	0,4

Таблиця 9.14

**Динаміка споживання основних продуктів харчування
населенням України, кг / особу за рік**

Продукти харчування	Роки						
	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
М'ясо та м'ясопродукти	32,8	39,1	52,0	51,2	54,4	56,1	54,1
Молоко й молочні продукти	199,1	225,6	206,4	204,9	214,9	220,9	222,8
Яйця (шт.)	166	238	290	310	307	309	310
Хлібні продукти	124,9	123,5	111,3	110,4	109,4	108,4	108,5
Картопля	135,4	135,6	128,9	139,3	140,2	135,4	141,0
Овочі та баштанні продовольчі культури	101,7	120,2	143,5	162,8	163,4	163,3	163,2
Плоди, ягоди й виноград (без переробки на вино)	29,3	37,1	48,0	52,6	53,3	56,3	52,3
Риба й рибні продукти	8,4	14,4	14,5	13,4	13,6	14,6	11,1
Цукор	36,8	38,1	37,1	38,5	37,6	37,1	36,3
Олія	9,4	13,5	14,8	13,7	13,0	13,3	13,1

Таблиця 9.15

**Динаміка споживання м'яса та м'ясних продуктів
в регіонах України, кг/особу за рік**

Регіони	Роки						
	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
АР Крим	28,9	39,4	55,4	55,1	56,6	57,7	-
Вінницька	38,8	37,8	50,3	49,7	53,0	54,0	55,7
Волинська	34,1	43,2	50,2	50,3	52,1	52,6	52,5
Дніпропетровська	26,8	42,2	56,5	56,6	59,6	60,1	61,0
Донецька	27,5	47,1	59,8	60,2	66,7	67,7	59,5
Житомирська	36,2	33,1	46,1	45,8	49,3	50,5	50,7
Закарпатська	37,5	35,4	47,3	47,0	49,3	50,6	49,3
Запорізька	37,8	39,2	51,9	51,9	54,4	54,6	54,9
Івано-Франківська	29,8	32,8	40,5	40,2	41,1	42,6	43,6
Київська	33,0	43,3	67,6	63,7	69,4	72,7	68,5
Кіровоградська	39,6	40,6	53,6	48,3	51,7	57,2	56,5
Луганська	22,9	34,6	43,4	43,4	48,7	50,8	45,9
Львівська	32,1	36,7	45,9	45,4	48,2	49,3	47,0
Миколаївська	36,0	35,4	46,9	46,2	50,5	51,4	48,2
Одеська	29,1	31,9	44,3	44,4	46,8	48,1	49,0
Полтавська	36,6	38,0	52,8	52,4	53,7	55,0	53,5
Рівненська	41,5	39,8	48,2	47,9	48,9	48,9	45,8
Сумська	40,8	39,8	46,2	44,7	45,0	46,1	49,7
Тернопільська	34,6	36,7	45,5	45,2	46,7	47,0	47,5
Харківська	33,6	40,4	55,1	54,2	56,1	58,3	56,2
Херсонська	36,4	38,6	47,2	46,4	49,9	51,6	53,6
Хмельницька	35,8	34,3	44,6	43,5	45,9	52,0	49,8
Черкаська	39,9	43,1	53,2	53,1	54,6	55,6	52,8
Чернівецька	26,4	32,9	42,8	41,7	42,9	47,4	44,9
Чернігівська	38,0	37,4	46,0	44,2	46,3	49,9	49,5
Україна	32,8	39,1	52,0	51,2	54,4	56,1	54,1

Таблиця 9.16

**Динаміка споживання молока й молочних продуктів
у регіонах України, кг/особу за рік**

Регіони	Роки						
	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
АР Крим	141,6	161,4	181,0	179,2	185,6	187,7	-
Вінницька	195,3	232,9	216,0	210,7	218,9	218,9	216,7
Волинська	264,4	268,8	240,1	240,9	242,1	242,1	235,0
Дніпропетровська	167,1	193,7	178,9	170,6	190,4	200,5	205,5
Донецька	157,3	196,1	178,2	182,7	200,5	207,1	200,1
Житомирська	260,3	282,9	243,1	233,1	237,5	240,9	235,4
Закарпатська	242,4	259,4	236,6	242,4	244,8	253,2	247,7
Запорізька	163,8	189,3	176,5	178,0	185,1	190,1	194,6
Івано-Франківська	295,0	302,7	264,7	260,1	259,9	269,8	260,9
Київська	201,5	208,5	196,3	199,9	215,5	231,2	226,3
Кіровоградська	209,4	228,3	202,9	192,7	200,0	208,5	208,5
Луганська	121,9	168,7	173,6	175,2	185,9	196,0	190,6
Львівська	264,8	258,3	210,5	207,6	226,1	238,7	247,4
Миколаївська	190,4	244,0	219,7	212,2	230,2	227,2	227,2
Одеська	164,0	213,9	185,0	180,0	185,4	192,0	205,5
Полтавська	221,0	246,5	219,7	222,5	230,9	240,5	235,8
Рівненська	239,4	271,5	246,5	239,0	239,0	232,4	222,2
Сумська	217,1	221,2	216,1	210,7	209,4	212,8	217,1
Тернопільська	288,2	278,1	237,2	234,6	246,4	241,8	236,3
Харківська	168,7	217,6	216,8	217,7	227,7	229,5	237,2
Херсонська	200,8	216,6	186,5	184,6	196,2	199,6	211,0
Хмельницька	268,6	282,9	242,1	242,1	240,6	249,2	244,3
Черкаська	216,3	248,4	221,2	218,1	233,9	231,8	237,6
Чернівецька	254,8	263,0	242,2	243,9	243,9	241,5	249,6
Чернігівська	280,4	280,5	251,7	241,5	239,1	241,0	243,6
Україна	199,1	225,6	206,4	204,9	214,9	220,9	222,8

Таблиця 9.17

Динаміка споживання яєць у регіонах України, штук / особу за рік

Регіони	Роки						
	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
АР Крим	167	234	290	302	297	303	-
Вінницька	187	260	304	320	318	314	317
Волинська	142	193	244	270	271	286	288
Дніпропетровська	128	231	298	326	324	327	325
Донецька	180	266	308	331	321	320	306
Житомирська	187	251	307	321	321	318	327
Закарпатська	191	241	274	275	285	288	280
Запорізька	129	238	290	304	311	309	309
Івано-Франківська	167	231	252	265	258	268	283
Київська	171	258	313	342	340	339	355
Кіровоградська	144	222	292	314	306	316	316
Луганська	131	237	284	300	301	300	290
Львівська	175	215	266	287	288	295	297
Миколаївська	119	213	283	301	297	307	305
Одеська	220	255	282	302	290	292	293
Полтавська	161	246	308	347	338	339	333
Рівненська	153	233	295	308	304	310	303
Сумська	195	239	285	304	297	299	298
Тернопільська	187	217	269	285	293	294	294
Харківська	153	218	275	298	300	297	301
Херсонська	148	234	284	304	306	310	310
Хмельницька	119	199	267	319	317	315	315
Черкаська	199	221	296	304	312	313	314
Чернівецька	181	243	298	303	304	295	308
Чернігівська	221	255	286	290	281	290	289
Україна	166	238	290	310	307	309	310

Таблиця 9.18

**Динаміка споживання хлібних продуктів
в регіонах України, кг / особу за рік**

Регіони	Роки						
	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
АР Крим	116,2	117,7	115,1	113,9	110,1	111,6	-
Вінницька	126,0	144,0	122,4	121,7	122,8	117,8	122,4
Волинська	108,1	122,6	129,7	127,6	128,8	125,0	117,4
Дніпропетровська	127,7	123,1	106,9	105,3	102,8	101,6	97,6
Донецька	126,8	121,7	106,5	105,0	103,8	100,7	112,8
Житомирська	102,1	118,9	120,9	114,3	123,5	117,6	115,2
Закарпатська	151,0	144,3	123,1	121,0	120,9	121,0	122,4
Запорізька	128,4	107,3	104,2	106,6	102,9	104,2	103,0
Івано-Франківська	138,4	139,6	116,1	116,3	118,7	117,5	117,6
Київська	104,7	99,3	86,1	84,0	85,0	88,1	86,0
Кіровоградська	134,6	127,2	113,6	112,7	110,2	109,0	109,9
Луганська	112,0	128,8	115,6	111,8	112,4	109,0	114,0
Львівська	126,8	120,4	104,7	105,9	106,0	107,2	107,2
Миколаївська	123,7	147,3	122,7	120,1	121,2	117,3	115,2
Одеська	106,9	117,4	112,0	115,6	113,1	108,3	108,3
Полтавська	143,0	126,8	118,5	117,6	118,4	121,6	114,0
Рівненська	102,7	110,5	113,5	116,2	113,3	110,9	106,8
Сумська	157,6	134,1	120,1	114,6	108,2	105,7	111,6
Тернопільська	136,6	121,6	118,7	114,9	113,2	108,5	103,3
Харківська	141,9	126,9	108,9	109,0	105,1	105,0	102,0
Херсонська	140,2	135,7	120,3	129,4	125,8	122,3	122,4
Хмельницька	112,5	127,0	106,4	106,8	106,7	106,8	116,1
Черкаська	146,2	141,3	128,0	125,8	122,3	123,5	123,5
Чернівецька	103,0	130,2	120,4	118,7	118,7	118,7	116,4
Чернігівська	142,8	125,7	124,5	122,2	120,9	123,3	116,4
Україна	124,9	123,5	111,3	110,4	109,4	108,4	108,5

Таблиця 9.19

**Динаміка споживання картоплі в регіонах України,
кг / особу за рік**

Регіони	Роки						
	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
АР Крим	79,0	77,9	95,4	120,8	123,2	127,5	–
Вінницька	167,0	173,4	167,9	172,1	179,0	164,4	170,4
Волинська	188,4	181,7	181,2	183,8	186,2	172,6	183,0
Дніпропетровська	106,4	120,5	93,6	106,4	105,9	108,0	119,7
Донецька	106,9	108,0	106,5	121,4	116,6	116,5	114,2
Житомирська	176,0	180,8	177,3	199,7	199,7	190,0	185,1
Закарпатська	165,1	180,3	137,0	132,3	134,4	137,4	141,6
Запорізька	107,9	97,7	91,9	108,0	112,3	101,1	110,1
Івано-Франківська	171,9	186,9	183,1	184,0	187,7	178,3	177,3
Київська	129,9	108,0	103,3	116,5	119,4	115,8	124,5
Кіровоградська	142,6	143,0	135,5	146,7	145,2	151,0	149,3
Луганська	108,0	136,4	117,1	128,2	133,3	125,3	123,3
Львівська	146,6	148,1	154,5	177,8	174,3	158,6	174,5
Миколаївська	101,2	102,1	92,0	101,2	103,2	110,5	117,8
Одеська	85,3	105,7	101,5	108,3	102,9	101,9	115,1
Полтавська	126,4	146,3	139,2	139,2	143,4	143,4	142,5
Рівненська	173,7	175,9	170,9	173,0	164,3	155,4	153,6
Сумська	189,7	180,5	191,4	185,0	186,8	173,7	176,1
Тернопільська	189,9	178,9	165,7	176,7	176,8	161,3	161,3
Харківська	133,7	124,8	112,6	113,5	120,3	117,9	128,1
Херсонська	138,5	130,7	135,3	139,8	142,8	139,9	144,1
Хмельницька	193,4	173,8	176,0	197,2	196,2	176,6	175,6
Черкаська	164,7	158,6	151,9	154,7	160,1	153,5	156,1
Чернівецька	172,1	153,8	141,3	143,7	150,8	143,2	148,2
Чернігівська	200,3	176,6	162,0	175,7	170,4	169,9	174,5
Україна	135,4	135,6	128,9	139,3	140,2	135,4	141,0

Таблиця 9.20

**Динаміка споживання овочів і баштанних культур у регіонах
України, кг / особу за рік**

Регіони	Роки						
	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
АР Крим	75,8	84,8	131,0	155,8	148,8	159,0	–
Вінницька	85,5	126,0	151,3	177,7	174,2	175,6	168,6
Волинська	80,7	110,7	145,6	157,2	158,9	161,2	152,1
Дніпропетровська	111,1	139,2	153,7	165,0	167,5	165,5	180,6
Донецька	107,7	130,5	150,7	169,3	164,3	165,8	159,1
Житомирська	104,2	115,2	131,6	138,5	148,2	145,9	147,5
Закарпатська	68,3	102,8	128,9	148,8	153,0	159,4	163,6
Запорізька	123,2	135,2	157,7	165,8	172,4	174,5	174,8
Івано-Франківська	72,3	83,7	100,2	117,5	123,4	124,6	131,8
Київська	100,6	114,7	139,8	162,5	160,5	157,1	161,4
Кіровоградська	160,9	150,0	160,0	174,3	170,8	170,6	175,4
Луганська	83,2	113,0	123,5	138,5	156,6	155,0	127,4
Львівська	84,4	119,6	126,1	147,8	148,0	144,8	151,0
Миколаївська	106,5	122,4	148,3	195,8	196,6	201,9	188,0
Одеська	89,5	118,8	147,6	174,8	171,3	166,5	173,0
Полтавська	129,6	140,8	172,2	198,9	196,6	190,2	189,5
Рівненська	82,3	94,7	129,8	148,0	150,9	152,7	149,1
Сумська	96,5	118,2	150,7	162,0	157,1	159,9	168,9
Тернопільська	87,6	99,4	129,8	149,1	152,1	154,6	167,3
Харківська	90,8	103,6	140,9	163,4	165,1	168,4	168,3
Херсонська	175,4	170,0	185,3	194,9	195,9	190,3	185,1
Хмельницька	85,5	106,2	120,9	144,1	142,5	140,5	138,4
Черкаська	147,6	141,5	166,2	188,0	191,1	182,5	171,9
Чернівецька	98,3	138,1	150,5	167,2	168,8	169,2	171,9
Чернігівська	141,1	139,0	165,9	174,5	174,7	176,3	168,1
Україна	101,7	120,2	143,5	162,8	163,4	163,3	163,2

Таблиця 9.21

Динаміка споживання плодів, ягід і винограду в регіонах України,
кг / особу за рік

Регіони	Роки						
	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
АР Крим	40,7	33,7	47,0	49,0	51,5	55,0	–
Вінницька	22,8	47,8	50,5	54,6	54,1	58,1	54,0
Волинська	32,4	27,1	38,4	42,7	42,7	47,3	46,5
Дніпропетровська	41,0	49,1	57,1	62,4	62,9	66,1	59,1
Донецька	31,2	43,0	52,3	59,8	62,7	65,6	55,0
Житомирська	20,5	26,5	39,0	41,9	47,0	48,0	48,5
Закарпатська	55,2	32,9	43,7	45,9	49,4	54,2	55,7
Запорізька	18,2	37,1	43,3	46,4	50,6	52,0	47,9
Івано-Франківська	22,5	31,0	35,4	38,3	38,6	42,3	43,0
Київська	33,7	37,6	68,0	74,4	70,8	75,9	70,5
Кіровоградська	23,5	26,6	40,2	42,9	43,0	46,0	44,0
Луганська	23,6	33,6	35,2	38,2	43,2	46,8	38,8
Львівська	32,4	35,5	45,5	45,9	47,9	49,5	48,1
Миколаївська	18,6	38,5	44,7	49,1	51,6	54,9	52,6
Одеська	37,7	55,6	58,2	66,7	60,1	59,9	58,0
Полтавська	16,4	30,6	49,8	52,3	54,9	57,6	50,2
Рівненська	23,3	27,1	37,1	42,4	39,4	42,4	40,6
Сумська	14,2	22,2	36,6	40,1	38,7	40,1	41,0
Тернопільська	20,8	28,1	32,8	38,3	40,9	43,3	41,5
Харківська	16,3	37,6	46,1	50,4	50,4	53,6	52,1
Херсонська	42,6	38,3	44,5	51,6	51,9	54,6	53,4
Хмельницька	30,1	34,4	46,7	50,5	51,5	56,8	48,8
Черкаська	23,8	31,1	45,2	49,2	54,0	54,9	47,5
Чернівецька	42,7	46,4	47,1	54,3	55,1	55,0	55,1
Чернігівська	29,3	26,7	39,9	44,1	41,5	43,7	42,1
Україна	29,3	37,1	48,0	52,6	53,3	56,3	52,3

Таблиця 9.22

**Динаміка споживання риби та рибних продуктів
у регіонах України, кг / особу за рік**

Регіони	Роки						
	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
АР Крим	10,8	15,3	14,4	13,0	13,2	15,0	–
Вінницька	7,7	15,0	16,4	15,4	16,0	16,5	12,6
Волинська	5,2	11,5	12,2	11,8	11,9	12,8	10,8
Дніпропетровська	8,9	16,7	14,4	13,7	14,7	15,8	11,8
Донецька	10,4	17,6	17,2	16,0	15,0	15,7	11,6
Житомирська	8,6	14,1	14,7	12,9	14,6	15,5	13,1
Закарпатська	5,0	9,3	8,8	7,8	8,1	9,2	8,2
Запорізька	9,3	16,1	15,0	14,3	14,1	14,4	11,5
Івано-Франківська	5,1	10,0	8,7	8,3	8,3	8,5	7,2
Київська	10,8	17,3	19,4	16,9	17,8	20,1	14,5
Кіровоградська	7,3	11,4	10,6	10,7	11,3	12,9	9,9
Луганська	7,6	13,0	14,7	13,1	13,6	14,5	10,0
Львівська	6,0	10,8	11,3	10,8	10,9	11,2	9,5
Миколаївська	8,4	18,0	16,4	15,5	16,2	17,1	11,5
Одеська	11,2	18,3	18,6	18,5	17,7	17,7	15,7
Полтавська	8,0	14,6	13,9	13,3	13,2	13,7	9,7
Рівненська	7,5	10,4	11,6	10,5	10,8	12,4	8,4
Сумська	6,0	10,8	11,1	9,9	10,0	11,2	8,9
Тернопільська	5,5	10,0	10,3	9,3	9,7	10,7	7,7
Харківська	7,6	13,3	12,5	10,7	11,1	11,9	10,1
Херсонська	9,2	14,0	14,9	15,0	15,6	15,7	12,7
Хмельницька	5,9	10,5	11,0	9,8	9,5	10,8	8,1
Черкаська	9,5	15,1	19,2	17,6	16,5	16,5	12,2
Чернівецька	6,6	12,2	11,2	10,6	10,6	12,3	8,9
Чернігівська	7,6	12,5	14,9	13,8	13,2	14,4	9,9
Україна	8,4	14,4	14,5	13,4	13,6	14,6	11,1

Таблиця 9.23

**Динаміка споживання цукру в регіонах України,
кг / особу за рік**

Регіони	Роки						
	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
АР Крим	37,4	36,7	33,5	35,9	36,1	36,2	–
Вінницька	33,7	41,9	40,3	43,8	43,7	40,9	39,6
Волинська	32,6	31,4	36,3	37,5	39,4	41,8	40,8
Дніпропетровська	38,0	39,9	36,3	37,5	34,8	33,6	34,8
Донецька	37,8	40,4	39,2	40,5	38,4	37,2	35,2
Житомирська	37,8	37,1	42,0	37,1	39,6	40,8	38,6
Закарпатська	39,1	34,6	35,4	40,4	38,6	36,2	38,6
Запорізька	38,0	40,5	39,3	40,6	37,9	35,4	36,0
Івано-Франківська	34,7	35,1	35,2	39,0	37,5	36,3	36,3
Київська	34,1	34,6	35,0	35,0	32,2	31,1	29,7
Кіровоградська	38,3	38,1	34,1	35,3	37,0	39,5	39,6
Луганська	38,7	42,4	39,6	39,6	41,1	39,8	36,5
Львівська	35,9	31,4	33,9	36,4	36,8	38,1	38,1
Миколаївська	37,6	41,0	39,7	43,3	43,3	40,9	37,3
Одеська	36,4	39,6	36,1	39,6	37,2	37,2	37,2
Полтавська	39,5	40,4	36,1	37,3	35,4	36,6	34,8
Рівненська	37,6	31,9	33,9	40,2	41,9	40,6	38,0
Сумська	35,4	41,3	38,4	38,4	37,2	35,7	38,4
Тернопільська	32,7	30,8	29,3	35,0	32,4	31,4	31,0
Харківська	37,5	38,9	35,2	32,7	34,1	35,4	35,9
Херсонська	38,2	43,5	42,0	46,3	42,7	42,2	41,0
Хмельницька	35,4	38,7	40,2	35,4	33,0	33,8	34,1
Черкаська	37,6	43,0	45,9	44,4	47,4	50,0	45,6
Чернівецька	32,3	35,2	34,5	38,4	37,2	34,6	36,0
Чернігівська	40,8	40,3	43,8	45,9	45,4	43,2	38,4
Україна	36,8	38,1	37,1	38,5	37,6	37,1	36,3

Таблиця 9.24

**Динаміка споживання олії в регіонах України,
кг/ особу за рік**

Регіони	Роки						
	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
АР Крим	10,3	14,0	14,0	13,2	12,7	12,8	–
Вінницька	8,9	15,1	15,9	15,2	14,4	14,4	13,6
Волинська	7,1	11,6	13,8	12,9	12,5	13,9	13,2
Дніпропетровська	10,7	15,5	15,2	13,9	12,7	13,3	13,3
Донецька	10,3	14,0	15,4	14,5	13,3	13,6	13,1
Житомирська	7,8	13,0	15,0	13,9	13,5	13,5	13,6
Закарпатська	8,4	10,6	13,7	12,9	12,5	13,1	13,1
Запорізька	11,3	14,7	14,2	13,2	12,3	12,5	12,5
Івано-Франківська	8,3	12,7	14,2	12,5	12,1	12,2	12,9
Київська	9,5	14,0	15,6	13,9	12,7	13,4	13,4
Кіровоградська	9,8	14,2	13,1	12,3	11,6	12,4	12,4
Луганська	10,6	14,1	15,5	13,7	13,4	13,5	12,7
Львівська	8,9	12,5	15,7	14,7	14,2	14,3	13,6
Миколаївська	10,6	16,2	17,1	16,0	15,2	15,4	14,4
Одеська	10,7	14,0	15,4	14,7	14,2	14,1	14,1
Полтавська	7,9	11,7	13,2	12,3	12,0	12,3	12,0
Рівненська	7,4	10,4	12,7	12,1	12,3	12,3	11,6
Сумська	7,3	11,1	13,9	12,3	11,6	12,2	11,5
Тернопільська	8,1	11,9	15,2	14,2	13,7	13,7	13,0
Харківська	9,4	12,7	13,2	12,3	11,3	11,8	11,8
Херсонська	9,7	13,6	14,2	13,5	13,0	13,3	13,0
Хмельницька	7,9	12,0	14,1	13,1	12,1	12,6	13,0
Черкаська	8,5	14,7	16,9	14,5	14,8	14,8	15,0
Чернівецька	8,7	13,8	14,8	13,0	13,0	13,1	13,1
Чернігівська	7,9	11,6	14,9	13,4	12,3	12,5	12,0
Україна	9,4	13,5	14,8	13,7	13,0	13,3	13,1

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ НАПИСАННЯ РЕФЕРАТІВ

Основна

Пістун М. Д. Географія агропромислових комплексів / М. Д. Пістун, В. О. Гуцал, Н. І. Провотар. – К. : Либідь, 1997.

Семенов В.Ф. Загальний курс агробізнесу : навч. посіб. / В. Ф. Семенов, І. Ю. Сіваченко, В. П. Федоряка. – К. : Знання, 2000.

Хорунжий М. Й. Організація агропромислових комплексів : підручник / М. Й. Хорунжий. – К. : КНЕУ, 2001.

Економіка й організація сільськогосподарського виробництва : навч. посіб. / С. В. Писаренко, О.С. Михайлова, Л. М. Болдирева, Л. М. Назарук. – Полтава : РВВ ПДАА, 2010.

Комплексний атлас України. – К. : ДНВП "Картографія", 2005. – 96 с.

Загальногеографічний атлас України. – К. : ДНВП "Картографія", 2004. – 112 с.

Додаткова

Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропродовольчого комплексу : навч.-метод. посіб. / В. Г. Андрійчук – К. : КНЕУ, 2010.

Балабанов Г. В. Трансформація структури сільськогосподарського виробництва України: регіональний аспект / Г. В. Балабанов, О. М. Кобзев, Г. В. Семенченко. – К. : УАРР/ПАП, 2000.

Борщевський П. Продовольча безпека країни: стан та тенденції / П. Борщевський, Л. Дейнеко // Розбудова держави. – К., 2000. – № 1–6. – С. 66–73.

Васьківська К. В. Функціонування сільськогосподарських підприємств у контексті розвитку сільських територій: наукові основи, стан і перспективи : монографія / К. В. Васьківська, І. В. Сембай. – Л. : ПАІС. 2009. – 196 с.

Гайдучський П. І. Формування та розвиток аграрного ринку / П. І. Гайдучський // Економіка АПК. – К. : ННЦ ІАЕ, 2004. – № 3. – С. 4–15.

Гладич Б. Б. Аграрний ринок : підручник / Б. Б. Гладич. – Тернопіль : Екон. думка, 2002.

Дейнеко Л. В. Розвиток харчової промисловості України в умовах ринкових перетворень: проблеми теорії і практики / Л. В. Дейнеко. – К. : Знання, 1999.

Дмитрук Б. П. Організація біржової діяльності в агропромисловому комплексі : навч. посіб. / Б. П. Дмитрук. – К. : Либідь, 2001.

Заячук М. Д. Геопросторова організація фермерського укладу України : монографія / М. Д. Заячук. – Чернівці : Букрек, 2015.

Коваленко Ю. С. Наукові засади та основні тенденції формування аграрного ринку в Україні / Ю. С. Коваленко // Економіка АПК. – К. : ННЦ ІАЕ, 2004. – № 3. – С. 19–28.

Лисецький А. С. Продовольча безпека України: теорія, методологія, емпіричний аналіз / Лисецький А. С. – К. : Оріяни, 2005.

Мезенцева Н. І. Оцінка продовольчої доступності в регіонах України / Н. І. Мезенцева // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Географія. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2008. – Вип. 55. – С. 30–33.

Мезенцева Н. І. Територіальна диференціація інвестиційної діяльності в сільському господарстві України / Н. І. Мезенцева // Економічна та соціальна географія. – К., Обрії, 2010. – Вип. 60. – С. 226–232.

Мезенцева Н. І. Інвестиційна діяльність в агропродовольчому виробництві України: регіональні аспекти : монографія / Н. І. Мезенцева, І. М. Мороз. – К. : Обрії, 2011.

Мезенцева Н. І. Фермерські господарства в Україні: суспільно-географічні аспекти розміщення та розвитку / Н. І. Мезенцева, К. В. Мезенцев // Географія. Економіка, Екологія. Туризм : регіональні студії. – Ніжин, 2009. – Вип. 3. – С. 93–101.

Продовольчий комплекс України: стан і перспективи розвитку / А.О.Коваленко та ін. ; за ред. Л. В. Дейнеко. – К. : Науковий світ, 2006.

Ситник В. П. Трансформація АПК України в ринкові умови / В. П. Ситник. – К. : ІАЕ УААН, 2002.

Сухий П. О. Агропромисловий комплекс західноукраїнського регіону: монографія / П. О. Сухий. – Чернівці : Рута, 2008.

Сухий П. О. Проблеми та перспективи розвитку агропродовольчого комплексу у зв'язку із вступом України до СОТ / П.О.Сухий,

М.Д.Заячук, Т.Д.Некрасова // Наукові записки ТНПУ. Сер. Географія – Тернопіль : Вид-во ТНПУ, 2008. – № 2. Вип. 24.

Трегобчук В. М. Продовольча безпека в контексті національної безпеки держави / В. М. Трегобчук. – К. : ІЕ НАНУ, 1999.

Щекович О. С. Формування пріоритетів та розвиток аграрної політики України: монографія / О. С. Щекович. – К. : ННЦ ІАЕ, 2009.

Шубравська О. В. Сталій розвиток агропродовольчої системи України / О. В. Шубравська. – К. : ІЕ НАНУ, 2002.

Яворська Т. І. Малий бізнес у сільському господарстві: теорія і практика : монографія / Т. І. Яворська – К.: ННЦ ІАЕ, 2012.

ЗМІСТ

Вступ	3
1. Тематичний план вивчення дисципліни	5
2. Програма курсу	6
3. Опорні конспекти лекцій	13
Загальна характеристика сільськогосподарського виробництва в Україні	13
Продовольча безпека в регіонах України	18
Географія фермерських господарств в Україні	23
Географія інвестиційної діяльності в АПК України	27
4. Практичні роботи: завдання	36
<i>Практичне заняття 1.</i> Економіко-географічна інтерпретація показників розміщення і спеціалізації АПК	36
<i>Практичне заняття 2.</i> Метод виробничо-територіальної типізації господарств: сутність, застосування	37
<i>Практичне заняття 3.</i> Умови, ресурси і фактори територіальної диференціації розвитку АПК	39
<i>Практичне заняття 4.</i> Оцінювання рівня продовольчого споживання в Україні	39
<i>Практичне заняття 5.</i> Географія фермерських господарств в Україні	44
<i>Практичне заняття 6.</i> Агропромислове районування України	47
<i>Практичне заняття 7.</i> Географія інвестиційної діяльності в сільському господарстві та харчовій промисловості України	47
5. Теми семінарських занять...	41
<i>Семінарське заняття 1.</i> Сучасний стан і розміщення галузей рослинництва в сільському господарстві України	50
<i>Семінарське заняття 2.</i> Сучасний стан і розміщення галузей тваринництва в сільському господарстві України	51

<i>Семінарські заняття 3. Сучасний стан і розміщення галузей харчової промисловості України</i>	52
<i>Семінарські заняття 4. Сучасний стан і розміщення галузей харчової промисловості України</i>	54
<i>Семінарські заняття 5. Сучасний стан і розміщення галузей харчової промисловості України</i>	55
<i>Семінарське заняття 6. Географія зовнішньоекономічної діяльності в АПК України</i>	56
<i>Семінарське заняття 7. Географія інвестиційної діяльності в АПК України</i>	57
6. Теми рефератів	59
7. Запитання на іспит	60
8. Статистичні матеріали для написання рефератів і підготовки до семінарських і практичних занять	63
9. Список літератури для написання рефератів	87

Навчальне видання

МЕЗЕНЦЕВА Наталія Іванівна
ТРУСІЙ Оксана Миколаївна

ГЕОГРАФІЯ АГРАРНО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Навчально-методичний посібник

Редактор *В. Р. Філь*

Оригінал–макет виготовлено Видавничо–поліграфічним центром "Київський університет"



Формат 60x84^{1/16}. Ум. друк. арк. 5,5. Наклад 100. Зам. № 214-7227.
Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний. Друк офсетний. Вид. № Гр8.
Підписано до друку 11.10.14

Видавець і виготовлювач
Видавничо–поліграфічний центр "Київський університет",
б–р Т. Шевченка 14, м. Київ, 01601
☎ (38044) 239 32 22; (38044) 239 31 72; тел./факс (38044) 239 31 28
e–mail: vpc@univ.kiev.ua
http: vpc.univ.kiev.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1103 від 31.10.02